

BREXIT SONRASINDA MERKEZİ VE DOĞU AVRUPA'YI YENİDEN DÜŐÜNMEK

Oktay HEKİMLER*

Öz

Bu alıŐmada ViŐegrad ũlkelerinin Brexit sonrası artan endiŐeleri, geliŐtirilen alternatifler ve bunların Avrupa bũtũnleŐmesi tartiŐmasına nasıl yansıdağı ele alınmaktadır. Bu bağlamda, İngiltere'nin dengeleyici rolũnũn ortadan kalkması sonrasında ViŐegrad ũlkelerinin ũzellikle AB içinde etkisi artan Almanya'ya karŐı olan bakıŐı değerlendirilmeye çalıŐılmıŐtır. ÇalıŐmada, ViŐegrad Grubu içinde oluŐan AB karŐıtı algıda, Almanya'nın Avrupa Politikasının zayıf ve belirsiz yũnleri de ele alınmaktadır. Bu ūekilde de Brexit sonrasında Avrupa geleceği için Almanya ve sŕz konusu ũlkeler arası iŐbirliđi geliŐtirilmesinin ũnemi ortaya konmaya çalıŐılmıŐtır.

***Anahtar Sŕzcũkler:** Brexit, Almanya, Vişegrad ũlkeleri, Avrupa Entegrasyonu, Yeniden Ulusallaşma*

RETHINKING CENTRAL AND EASTERN EUROPE AFTER BREXIT

Abstract

In this study, increasing concerns of Visegrad countries' and new alternatives after Brexit and the reflection of these concerns on the discussions of European integration are dealt with. In this context, Visegrad countries' approach to Germany and its increasing influence especially after vanishing of United Kingdom's stabilizing role in the EU is revealed. It is also discussed the role of Germany's weak and misty EU policy's effect on the anti-EU perception of Visegrad countries. Consequently, it is underlined how important it is to

* Dr., Namık Kemal ũniversitesi, Sosyal Bilimler MYO, e-posta: ohekimler@nku.edu.tr

improve cooperation between Germany and these countries after Brexit for the future of EU

Keywords: *Brexit, Germany, Visegrad Countries, European integration, Renationalization*

Giriş

İngiltere'nin AB üyeliğinden ayrılma kararını halkoyuna sunduğu 23.06.2016 tarihli referandum, tüm Avrupa'da olduğu gibi, Vişegrad Ülkeleri olarak bilinen, Macaristan, Polonya, Slovakya ve Çek Cumhuriyetleri arasında da önemli endişelere ve tartışmalara sebep olmuştur. Söz konusu bu ülkeler için İngiltere, yakın ekonomik ve politik ilişkiler içinde oldukları bir ortak olmuştur. Ancak bunun ötesinde İngiltere bu ülkeler için bir denge unsuru, özellikle Almanya'ya karşı bir garantör olarak görülmüştür.

Bu nedenle bu ülkelerin Brexit sonrası endişeleri, İngiltere'nin AB'den çıkış kararı kadar, AB içinde etkisi artan Almanya'nın yeni rolü ve bunun kendilerine nasıl yansıtacağı da olmuştur. Bu bağlamda, son dönemde Vişegrad Ülkeleri arasında ortaya çıkan yakınlaşma ve yeni dayanışma arayışlarına kısaca değinildikten sonra, Vişegrad ülkelerinin öne çıkan endişelerine ve Almanya'nın burada sergilediği tutuma yer verilmiştir. Çalışmada, Brexit sonrasında Vişegrad ülkelerinin belli başlı endişeleri ortaya koyulurken, Almanya'nın bu konudaki yaklaşımı ve alternatif çözüm önerilerine yer verilmiştir. Bu şekilde de Brexit sonrası sürecin Avrupa bütünleşmesine nasıl etki ettiği ortaya konmaya çalışılmıştır. Ancak bu endişe ve beklentilerin tümüne değinmek mümkün olmadığı için, yakın dönemde öne çıkan tartışmalar ve politik aktörlerin burada sergiledikleri tutuma, ulusal çıkarlar çerçevesinde yer verilmiştir.

Vişegrad ülkelerinin genel kaygısı, Brexit sonrasında Avrupa içi dengenin değişeceğidir. Onlara göre İngiltere'nin AB üyeliğinden ayrılma kararı sonrasında, 27'ler Avrupa'sında güç dağılımı farklı bir seyir alacaktır. Üstelik bu gelişme, AB içinde bir süredir rafa kaldırılmış olan Avrupa Reformları ve yeni entegrasyon modelleri tartışmasını tekrar gündeme getirmiştir. Bu bağlamda Vişegrad Grubu ülkeleri, yeni entegrasyon modelleri içinde yer almamak, dışlanmak endişesi yaşamaktadırlar. Özellikle Euro Alanın, AB çekirdeğini oluşturabilecek olması ihtimali, Slovakya hariç Euro Alanına dâhil olmayan bu ülkelerde bu kaygıyı daha da artırmıştır. Yine, Brexit sonrasında AB içi meselelerde ilgi farklı yönlere kayabileceği, kaynakların çok başka konulara seferber edilmesi söz konusu olabilecektir. Bu ise başta Almanya

olmak üzere, AB içindeki güçlü üyelerin ulusal çıkarlarının sağlanması uğruna, Vişegrad ülkelerinin ulusal çıkarlarının ihmal edilmesi/görülmezden gelmesi olarak algılanmıştır. Özellikle Almanya'nın AB içinde gücünün artacak olması, başta AB Komşuluk Politikası ve AB Genişlemesi gibi süreçlerin bir süre için kenara bırakılması demek olacaktır. Yine İngiltere'de bulunan AB yurttaşlarının İngiltere'deki varlıkları ve statülerinin devam edip etmeyeceği sorusu önemli bir tartışma olmuştur. Vişegrad Ülkelerine göre ilgi, kendilerini doğrudan etkileyen bu mesele yerine, öncelikli olarak Almanya merkezli yönetilen AB mülteci meselesine kayabilecektir.

Dikkat çekici olan bu tartışmaların merkezinde sürekli olarak, AB içinde etkisi artan ve yeni rolü sorgulanan Almanya'nın yer aldığıdır. Bu gelişme de, Vişegrad Ülkelerinin kaygılarını, Alman ulusal çıkarları üzerinden okumayı gerektirmektedir. Hanns Maull, Almanya'nın ulusal çıkarının, kamu refahına uygun olan dış politik kararlar olduğunu, bunların uzun vadeli süreçlerin ürünü olduğunu ifade etmektedir (Maull, 2006). Christian Hacke'ye göre ise Almanya'nın ulusal çıkarları, Avrupa çıkarları ile iç içe geçmiştir. Üstelik bu iç içe geçiş, Almanya'nın temsil ettiği politik kimliğinin gereği olmuştur. Alexander Wendt, devletlerin çıkarlarının, kimlikleri değil, tam tersine kimliklerin, devletlerin çıkarlarını belirlediğini savunmaktadır (Wendt, 2012). Bu görüşe göre evrensel norm ve kuralları içselleştirmiş devletler birtakım eylemlerde bulunurken, bunu ulusal çıkarları maksimize etmek kaygısı ile gerçekleştirmezler. Onun yerine bunu o topluluğun içinde yer almanın gereği olarak, bunu yapmanın doğru olacağı ve uzun vadeli çıkarların gereği olarak yerine getirmektedirler. Alman ulusal çıkarları bu şekilde uluslararası norm ve kuralları öne çıkartmakta, diğer aktörler ile etkili, çok taraflı işbirliği geliştirmesini gerektirmektedir (Hacke, 1996). Bu da Alman ulusal çıkarlarının esasında diğer devletlerin ulusal çıkarları ile iç içe geçtiği ve bunlardan bağımsız olmadığını da göstermektedir.

Görüldüğü üzere Almanya, önemli bir siyasi ve ekonomik ortak olsa da, Brexit sonrasında Vişegrad ülkelerinin tüm endişelerinin çekirdeğinde yer almaktadır. Çünkü Almanya bu yeni dönemde, bölge ülkelerince daha dayatmacı, daha çok endişe duyulması gereken bir aktör olarak algılanmaya başlanmıştır. Berlin Yönetimi ise ekonomik aksaklıklara rağmen, Brexit sonrasında oluşan tablonun asıl siyasi sonuçları üzerinde yoğunlaşmakta, "AB'yi bir arada tutmak" misyonu ile hareket etmektedir. Nihayetinde Angela Merkel'in "Brexit'in İngiltere için bir hediyeye dönüşmesine izin vermeyeceklerini" (Özalp, 2016) ifade etmesi, Berlin'in bu yeni dönemde Avrupa Entegrasyonun geleceği konusunda kendisine biçtiği yeni rolü

özetlemektedir. Bu gelişmeler ise, Vişegrad ülkeleri içinde, Avrupa karşıtlığını artırıp, bir tür yeniden ulusallaşma eğilimine ivme kazandırmıştır. Buna ek olarak da Avrupa içinde “büyükler-küçükler, zenginler-fakirler, çekirdek içinde yer alanlar-dışında kalanlar” şeklinde yeni bir uçurum oluşurken Almanya'nın rolünün ne olduğu sorusunu da gündeme getirmektedir.

Brexit Sonrası Artan Vişegrad Dayanışması

Vişegrad ülkeleri günümüzde AB içinde daha etkili bir rol oynamak arzusundadırlar. Bu da AB içinde, merkezinde Vişegrad Dörtlüsünün yer aldığı yeni bir dayanışma modeli oluşmasına zemin hazırlamıştır. Denilebilir ki bu ülkelerin AB içinde büyükler karşısında yaşadıkları var olmak kaygısı, onları bu tür hareket etmeye sevk etmiştir (Jarzyk, 2016). Bu dayanışma modelinin adeta liderliğine soyunan Polonya'ya göre, AB içinde daha etkin bir rol oynamak isteyen aktörlerin, bunu bir ya da iki AB üyesi devlet (ki burada kast edilen Almanya ve Fransa) ile işbirliğine girerek gerçekleştirmesi mümkün değildir. Aynı şekilde ortak kaygı ve beklentilerin daha etkin olarak dile getirilebilmesi, bunlara etkin çözüm sunulması da daha sıkı bir işbirliğini gerekli kılmıştır. Bu anlamda da Brexit sonrasında İngiltere'nin desteğinin çekilecek olması bu ülkeleri birbirine daha da yaklaştırmıştır.

Bu tür bir işbirliği oluşturulması uzun bir süredir tartışılan bir olgu olsa da, tarafların tam bir ortak algı içinde olmayışı, buna engel olmuştur. Öncelikle, Polonya'nın bu grubun lideri olarak sivrilmesi, bu işbirliğini kendi Avrupa politikası için araç olarak kullanabilecek olması, Vişegrad ülkeleri nezdinde çok da itibar görmemiştir. Buna ek olarak Polonya'nın AB ve Rusya ile yaşayacağı çatışmanın, kendilerine de zarar verebileceği kaygısı, kendi ulusal çıkarlarını savunamayacak olmaları, özellikle Macaristan ve Çek Cumhuriyeti'nin Polonya liderliğinde bir işbirliğine mesafeli yaklaşımlarına neden olmuştur. Başka bir ifade ile olası bir Polonya-AB, Polonya-Rusya çatışmasının domino etkisi ile kendilerine zarar verebileceği düşüncesiyle bu tür bir dayanışmaya mesafeli durmuşlardır. Ancak son yıllarda Avrupa Politikasına damga vuran sığınmacı krizi ile bu algı bir derece değişmiştir.

Almanya ve AB Komisyonu, mültecilerin AB sınırları içinde eşit olarak dağıtılması ve bir mülteci kotası oluşturulması düşüncesini savunurken, Vişegrad ülkeleri bu görüşe karşı çıkmışlardır. AB sınırlarını mültecilere kapatmak düşüncesine destek veren Vişegrad ülkeleri, giderek daha etkili (zorunlu) bir dayanışmaya gitmiş, Macaristan ve Polonya, mülteci karşıtı söylemin sözcüsü olmuşlardır. Bunu izleyen dönemde İngiltere'nin yer

almadığı AB içindeki boşluğun, Almanya tarafından doldurulacağı kaygısı, ortak çıkarları olan bu tarafları birbirine daha da yaklaştırmıştır.

Nitekim Polonya, Macaristan için önemli bir aktördür. Vişegrad ülkeleri arasında Macaristan'ın kendisini ittiği yalnızlığın aksine Polonya, dışa en fazla dönük Doğu Avrupalı AB üyesidir. Bu hali ile de Varşova'nın AB içindeki yeri, Varşova ile geliştirilecek bir işbirliği Budapeşte'nin, Prag ve Bratislava Yönetimlerine yaklaşmasına da imkân sağlayacak araç olarak görülmüştür. Sosyalist Hükümetlerin iş başında olduğu, ABD ekseninde hareket eden Çek ve Slovak Yönetimleri için, AB üyeliği tartışılmayacak bir konu olsa da, her ikisi de 2015 sonrasında mülteci krizinde Almanya'ya daha eleştirel yaklaşmışlardır. Hatta bu konuda Almanya'ya muhalif Avusturya'nın da desteğini aramışlardır. Bu şekilde Almanya ve AB Komisyonu ile fikir birliği içinde olmadıkları konularda, yeni bir işbirliği arayışı içinde olduklarını ortaya koymuşlardır. Slovak Başbakan Robert Fico, AB yanlısı görüşü temsil ederken, ona göre kamu yatırımlarının %86'sının AB kaynakları ile karşılandığı bir ülke için başka bir seçim mümkün değildir (Jarzyk, 2016). Bu nedenle de AB üyeliği Slovakya geleceği için bir zorunluluktur. Ancak son yıllarda Slovak kamuoyunda, AB karşıtlığının giderek yükselmekte olduğu da bir gerçektir. Nitekim 2004 yılında Slovakların %70'i AB üyeliğini olumlu karşılarken günümüzde bu oranda bir düşüş söz konusu olmuştur. Avrupa politikasını inşa eden güçlü üyelerin, küçük üyeleri görmezden gelişi de, Slovak toplumunda artan AB karşıtlığının da temel nedenlerinden biri olarak görülmüştür (Jarzyk, 2016). Başka bir ifade ile yeni üyeler eski üyeler nezdinde tam kabul görmemiş olmanın ezikliği içindedir. Üstelik mülteci krizi bu uçurumu daha da artırmıştır. O güne dek görmezden gelinen bu devletlerin, birden mülteci krizinin yükünü paylaşmak durumunda bırakılması, adeta eskiler-yeniler uçurumunu ve dolayısıyla Avrupa karşıtı düşüncüyü artırmıştır. AB Komisyonu ve Berlin'in savunduğu mülteci kotası düşüncesi sonrasında, buna ilk tepki veren ülkenin Slovakya olması da bu görüşü pekiştirmiştir.

Vişegrad ülkeleri arasında Polonya merkezli oluşacak sıkı işbirliği siyasi olduğu kadar ekonomik anlamda da önem arz etmektedir. Polonya'nın bölgedeki ekonomik gücü tartışmasızdır ve bu onun bölgedeki liderlik konumunu pekiştirmektedir. Buna rağmen Polonya bu liderliğin devamı için destek ve işbirliğine ihtiyaç duymakta olduğunun da bilincindedir. Bu nedenle hem Polonya, hem de Macaristan, Avrupa ve AB'ye şüphe ile yaklaşan, Avrupa bütünleşmesini Avrupa ulus devletlerini zayıflattığını düşünen görüşlere giderek daha çok destek vererek, bir tür savunma arayışına girmişlerdir. Merkezinde Almanya'nın yer aldığı mülteci meselesi Almanya karşıtlığına ek

olarak AB karşıtlığını pekiştirmiştir. Brexit ise bu ülkelerin birbirine yakınlaşmasını sağlarken, AB içi kırılma daha da artmıştır. Bu ise, Rusya'nın memnuniyetle izlediği gelişme olmuştur.

Merkezi ve Doğu Avrupa (MDA), Ukrayna krizi başta olmak üzere Rusya'ya karşı önlemlerde, AB ile ortak hareket ederken, temel güdü, Rusya kaygısı olmuştur. Bu ise Kremlin Yönetiminin hareket kabiliyetini sınırlamıştır. Nitekim Rusya için NATO ve AB'nin komşuluk politikaları genelde Batı, özelde ise ABD'nin güç politikasının araçları olarak görülmüştür. Burada da amacın Rusya'nın egemenlik sahasını daraltmak ve onun güç artışını kontrol altında tutmak olduğu ileri sürülmüştür. Kremlin Yönetimi gözünde ise, başta Ukrayna olmak üzere bazı post Sovyet Devletleri, Balkan Devletleri, en çok da AB ve NATO üyesi MDA ülkeleri günümüze dek bu politikaya hizmet etmişlerdir (Nießen, 2017). Oysa günümüzde, Batıda oluşan uçurum, ABD'nin Avrupa'dan geri çekilişi, Polonya ve Macaristan'da artan ve tüm bölgede etkisi hissedilen AB karşıtı “yeniden ulusallaşma” eğilimi, kararsız/fikir birliğinden uzak bir güvenlik/savunma politikası, Rusya'nın çıkarlarına hizmet etmektedir. Buna ek olarak Viktor Orban'ın, ABD ile NATO ile esnek bir işbirliği ve Ukrayna Krizine rağmen Rusya ile bağları sürdürmekten yana oluşu, Vişegrad Grubu ile Rusya arasında politik-ekonomik işbirliğini içeren pragmatik bir diyalog kurulması gerekliliğinden söz etmesi de, Kremlin Yönetiminin memnuniyetle takip ettiği gelişmeler olmuştur (Mitrovits, 2016). Denilebilir ki Macaristan'ın değişen bu Rusya algısı, kendisini anti demokratik düzenlemeleri nedeniyle eleştiren AB'ye yönelik bir tepki olmuştur. Ancak, Macaristan'a kıyasla daha sessiz de olsa, Çek ve Slovak Yönetimleri de, AB'nin Rusya'ya karşı aldığı tedbirlere tepki gösterip, Moskova ile iyi ilişkiler kurulması gerektiği düşüncesine destek vermişlerdir. Bu ise, AB içi bir dayanışma yerine, kısa vadeli ulusal çıkarların öne çıktığının bir göstergesi olmuştur.

Bu şekilde, Vişegrad Dayanışması bir şekilde güçlüler karşısında kendini dışlanmış hisseden küçüklerin var olmak çabasına dönüşmüştür. Macaristan ve Polonya bu şekilde AB içi muhalefetin etkili birer aktörü olurlarken, bu esasında AB içinde değişen dengelere de işaret etmektedir. Ancak bu ülkelerin Avrupa Entegrasyonuna bakışı, Jarzyk'in ifadesi ile “şizofren bir görünüm” ortaya koymaktadır (Jarzyk, 2016). Çünkü bir tarafta güçlülerce dışlanmaktan çekinmekte, bu nedenle sıkı entegre olmuş bir Avrupa'nın çekirdeği içinde yer almak istemektedir. Diğer yandan ise Avrupa içi meselelerde daha fazla sorumluluk almaktan kaçınılmaktadırlar. Bu anlamda da Almanya'nın mülteci politikası adeta AB içinde Vişegrad Koalisyonun ortaya çıkışını hızlandırmıştır. Brexit sonrasında AB içinde büyük aktörler (Almanya) karşısında yalnız

kalmak, dışlanmak kaygısı ise, bu süreci pekiştirmiştir. Bu da onları daha sıkı bir dayanışmaya gitmek, ortak sorun ve endişeler dikkat çekip bunları bertaraf etmek durumunda bırakmaktadır.

İngiltere’deki Avrupalı Mülteciler; “Polonyalı Muslukçunun” Geleceği

AB Doğu Genişlemesi sonrasında önemli bir MDA’lı nüfusun İngiltere’ye göç etmiş olması, bu kimselerin geleceğini, Brexit sonrası tartışmaların önemli bir konusu yapmıştır. Bu şekilde İngiltere-AB ilişkilerinin geleceği tartışması, taraflar arasında kurulması öngörülen yeni ilişki modelinde kişilerin serbest dolaşım hakkının devam edip etmeyeceği konusunu da masaya yatırmıştır. AB Doğu Genişlemesi sonrasında 800.000 Polonyalı ve yüz binlerce Çek, Slovak ve Macar yurttaş iş bulmak ve daha iyi koşullarda yaşamak maksadıyla İngiltere’ye yerleşmiştir. Farklı kaynaklara göre günümüzde İngiltere’de, yalnızca 850.000 - 1.000.000 arası Polonya yurttaşının çalışmakta ve yaşamakta olduğu belirtilmektedir (Kopka, 2016). İngiltere’nin AB Doğu Genişlemesi sonrasında istihdam piyasasını açan ilk devletlerden biri oluşu, yine o günlerde yalnızca Polonya’da işsizliğin yaklaşık olarak %20’e varışı (Arbeitslosigkeit in Polen, 2017), İngiltere’de yaşayan AB üyesi göçmen sayısının yüksekliğini açıklamaktadır. Üstelik bu kimseler için çekim noktası yalnızca istihdam/ücret farkı değil, bunun ötesinde İngiltere’nin sunduğu yüksek yaşam/sosyal güvenlik imkânları ve demokratik sistem olmuştur. Ancak Oxford Üniversitesinin yaptığı bir araştırma, İngiltere’de çalışan AB yurttaşlarının dörtte üçünün yabancıların bu ülkede ikamet etmesi için gerekli koşulları taşımadığını ortaya koymuştur. Hotel, restoran ve tarım işlerinde çalışanlar burada ağırlıklı olurken, bankacılık ve finans sektöründe çalışan AB yurttaşlarının da %60’ının İngiltere’nin diğer ülke yurttaşları için getirdiği vize koşullarını taşımadığını göstermiştir (Grabitz, 2016). Bu şekilde İngiltere’de yaşayan Doğu Avrupalı nüfusun günümüzde artan yoğunluğu bir tarafta İngiltere’deki yabancı karşıtlığı ve AB’ye yönelik tutumda etkileyici olurken, bu konu Brexit sonrasında İngiltere ve Vişegrad ülkeleri arası tartışmanın da çekirdeğini oluşturmuştur.

İngiltere’de AB’li mülteciler son dönem artan mülteci karşıtı söylemin merkezine yerleşirken, Brexit sonrası gerçekleşen Konsey toplantısında Vişegrad ülkeleri, bu meselenin karşılıklı çıkarlar çerçevesinde müzakere edilmesinde ısrar etmişlerdir. Başka bir ifade ile İngiltere’de bulunan AB yurttaşları ve işletmelerin çıkarlarının korunmasında ısrarlı olmuş, aksi takdirde İngiltere’nin Brexit sonrasında ortak pazardan yararlanması görüşmelerini veto edeceklerini beyan etmişlerdir. İktisadi Kalkınma Vakfı’nın (İKV) Brexit sonrasında yayınladığı 2016 tarihli ve “Brexit sonrası Avrupa ve Birleşik Krallık için Gelecek Senaryoları” başlıklı raporda, AB tarafının, İngiltere’yi

kişilerin serbest dolaşımını da içeren bir entegrasyon modeline zorlayacağı belirtilmektedir (Şahin ve Ceran, 2016). Ancak Brexit sonrasında İngiltere’de göçmen karşıtı düşüncenin yükseldiğini hatırlamakta da fayda vardır. Başta Polonyalılar olmak üzere, AB’li göçmenlerin artan doğum oranı, her tür sosyal imkândan yararlanmaları, ama İngiliz vatandaşlığına geçmek ya da ülkelerine geri dönmek niyetinde olmamaları İngiliz kamuoyunun büyük tepkisine sebep olmuştur. Bu şekilde de “Polonyalı Muslukçu” algısı İngiltere’de giderek ciddi bir yabancı karşıtlığına dönüşmüştür. Nitekim kırsal kesimlerde Brexit lehinde oy kullananların bu tercihi, esasında AB değil MDA kökenli göçmenlere yönelik bir tepki olarak da değerlendirilmiştir. Bu nedenle de İngiltere tarafında kişilerin serbest dolaşımı, MDA başta olmak üzere, AB üyesi göçmenlerin istihdam edilmesi düşüncesi destek bulmakta zorlanmıştır.¹ Bu hali ile Brexit sonrasında MDA’lı göçmenler, iki taraf için de bir tehdide dönüşmüştür. Bu kimseler ülkelere dönmeleri durumunda kendi ulusal istihdam piyasasını alt üst edecek, İngiltere de kalmaları durumunda ise İngiliz istihdam piyasası ve sosyal güvenlik sistemi için bir tehdit olarak görülmüşlerdir. Bu hali ile de Almanya ve AB’nin mülteci politikasına karşı çıkan Jaroslaw Kaczynski ve Viktor Orban’ın savunduğunun aksine, Avrupa sınırları içinde Ortadoğulu mülteciler değil, AB’nin kendi yurttaşları “tehlikeli ve kötü birer yabancıya” dönüşmüşlerdir.

İfade edildiği gibi MDA’lı göçmenlerin ülkelere geri dönecek olması, her şeyden önce kendi ülkelerinin istihdam piyasasını olumsuz etkileyecektir. Bu nedenle bu kimselerin İngiltere’de kalmaları Vişegrad ülkelerinin öncelikli ulusal çıkarlar arasında yer almaktadır. AB’li göçmenleri AB hantallığının bir nedeni olarak gören İngiltere ise, daha Brexit öncesinde, göçün durdurulması ve İngiliz yurttaşları üzerindeki yükün hafifletilmesinden yana tavır almıştır. Nitekim dönemin İngiltere Başbakanı David Cameron’un, AB reform planı çerçevesinde savunduğu önlemler dizisi Vişegrad ülkelerinin kaygılarının artmasına neden olmuştur. David Cameron’un, İngiltere’ye yerleşen AB’li mültecilerin yedi yıllık süre için bazı sosyal hizmetlerin haricinde tutulmasını talep etmesi (Marquardt, 2014), mültecilerin her tür vergi indirimine dâhil edilmemesi ve çocukları İngiltere dışında yaşayan kimselere hiçbir şekilde çocuk parası ödenmemesi gerektiğini savunması, Vişegrad ülkelerinde hiç de olumlu karşılanmamıştır. Aynı şekilde İngiltere’ye gelmiş bu kimselerin ancak dört yıllık süre sonunda İngiliz Sosyal Güvenlik sistemine dâhil edilmeleri ve bu süre zarfında İngiliz yurttaşlarına yapılan ek ödemelerden mahrum

¹ Aynı şekilde AB sınırlarında yaşayan iki milyona yakın Britanya vatandaşının geleceği de tartışma konusu olmuştur.

bırakılmaları (Schubert, 2016), AB'nin dört temelinden biri olan, serbest dolaşım prensibinin Brexit sonrasında Vişegrad ülkeleri için ciddi bir tartışma konusu olacağını çok önceden göstermiştir.

Dikkate alınması gereken, Brexit öncesinde Cameron tarafından ileri sürülen ve önemli bir tartışmaya konu olan bu önlemlere, diğer AB üyelerinin, özellikle de Almanya'nın, nasıl baktıklarıdır. Brexit öncesinde İngiltere'nin AB içinde kalmasından yana bir tutum ortaya koyan Almanya ve Fransa, AB'li göçmenler ve onların İngiliz Sosyal Güvenlik Sistemindeki yeri konusunda uzlaşılabilceğinin işaretlerini vermişlerdir. Nitekim Almanya Sosyal Güvenlik Bakanı Andrea Nahles, "İngiltere'deki AB yurttaşları ve bunların İngiliz Sosyal Güvenlik Sisteminde oluşturdukları yük konusunda çözüm yolları bulmaktan yanayız. Sistemde var olan olumsuzlukların bilincindeyiz ve bunları bertaraf etmek arzusundayız." (Schubert, 2016) derken hiç de Vişegrad dördlüsünün beklediği bir tutum ortaya koymamıştır. Hatta onların aksi bir tutumla Brexit öncesinde İngiltere'nin üyeliğinin devam etmesi uğruna onların ulusal çıkarlarını görmezden gelen pragmatist bir tutum sergilemiştir. Bu şekilde Almanya'nın kendi ulusal çıkarları uğruna² kendilerini feda edebileceğini savunan Vişegrad ülkelerinin bu düşüncesini pekiştirmiştir. Oysa Almanya burada uzun vadeli çıkarı olan, Avrupa Entegrasyonunun devamı kaygısı ile hareket etmiştir. Nitekim Fransız ve Alman hükümetleri, Brexit öncesinde, AB'li göçmenleri de kapsayan İngiliz sosyal güvenlik reformuna olumlu yaklaşırlarken amaç, İngiltere'nin AB içinde kalmasını sağlamak olmuştur. Yani Alman ve Fransız Bakanlar iş görenlerin serbest dolaşımı ve eşit muamele prensiplerinin tartışılmaz olduğunu savunsalar da, kısa vadeli çıkarları gereği değil AB'nin dağılmaması uğruna bu konuda İngiltere ile uzlaşmaktan yana olmuşlardır. Alman Sosyal Güvenlik Bakan Andrea Nahles, Brexit öncesinde gündeme gelen olası bu önlemlerin uygulamaya geçmesi durumunda bundan zarar göreceği AB yurttaşları için çözüm arayışlarına gidilmesi gerektiği yönünde açıklamalar yapması, bu maksatla Alman Federal Sosyal Güvenlik yasasında bir takım düzenlemeler yapılmasını savunması da bunu ortaya koymaktadır. Almanya'nın çabasına, Hollanda, Danimarka ve Avusturya'nın destek vermesi, tartışma serbest dolaşım gibi çok önemli bir konuyu kapsasa da, İngiltere'nin AB'de kalışının, Vişegrad ülkeleri gibi küçük üyelerin çıkar ve beklentilerinden öncelikli görüldüğü şeklinde algılanmıştır. En azından bu algı içindeki küçüklerin bu düşüncesi için zemin oluşturmuştur.

² Bu anlamda AB'nin bir arada tutulması ve dağılmaması Berlin'in öncelikli uzun vadeli çıkarları arasındadır.

Buna karşılık Vişegrad ülkeleri, İngiltere'nin AB'li göçmenlerin geri dönmesinde ısrar etmesi durumunda, İngiltere-AB arası müzakerelerde olumsuz bir tutum sergileyeceklerini ima etmişlerdir. Nitekim Slovak Başbakanı Robert Fico'nun, AB yurttaşlarının bu haklarının garanti edilmesini talep etmiştir. Aksi durumunda İngiltere'nin AB İç Pazarından yararlanması konusunu veto edeceklerini, bu konuda her türlü desteği geri çekeceklerini ifade etmesi (Visegrad Staaten drohen mit Veto gegen Brexit-Vereinbarung, 2016) Vişegrad ülkelerinin bu konudaki taviz vermez tutumunu göstermiştir.

Açıkçası bu tartışmanın, gelecekte İngiltere-AB ilişkileri için öngörülen her tür entegrasyon modelinde devam edeceği ortadadır. Nitekim İngiltere-AB ilişkileri için uygulanabileceği öngörülen Norveç-AB, İsviçre-AB ve Kanada-AB ilişkileri benzeri modellerin üçü de İngiltere'ye ekonomik kazanımlar sağlamaktadır (Şahin ve Ceran, 2016). Serbest dolaşım burada da tartışmaların odağını oluşturmakta ancak İngiltere'de artan göçmen karşıtı söylem bu modellerin başarısını gölgeleyebilecektir. Bu nedenle kurulması öngörülen yeni ilişki modelinin ortak politikalar ve karar alma mekanizmasına nasıl etki edeceği, özellikle kişilerin serbest dolaşımını içerip içermediği tartışması devam edecektir. Hatta Vişegrad ülkeleri kendi yurttaşlarının çıkarlarına savunmak uğruna, İngiltere'nin tek pazardan yararlanmasını engelleyecek, bunu bir tehdit aracı olarak kullanacak olurlarsa, bu var olan dengeyi daha da bozabilecektir.

Bu hali ile İngiltere'nin AB'li göçmenlere yönelik tutumu aynı zamanda AB içi işbirliğine de gölge düşürmekte, var olan uçurumu derinleştirmektedir. Üstelik İngiltere'deki MDA'lı göçmenler meselesi, AB Reformu ve Avrupa Entegrasyonun geleceği tartışması ile birleşince, bu algı yeni bir güç merkezinin oluşmakta olduğu görüşüne destek vermektedir. Ancak söz konusu bu tartışmanın çıktısı, büyüklerin, çıkarları uğruna küçüklerin çıkarlarını görmezden gelebilecekleri düşüncesinin güç kazanmış olmasıdır. Özellikle Almanya'nın bu süreçte ortaya koyduğu tutum, İngiltere'nin üyeliğinin devamı uğruna Londra ile uzlaşmaktan yana oluşu, başta Varşova olmak üzere Vişegrad Grubunun bu yöndeki kaygısını artırmıştır. Zira bu Almanya'nın diğer ulusal çıkarları uğruna küçük üyeleri görmezden gelebileceğinin işareti olarak okunmuştur. Bu nedenle AB içinde Almanya'ya karşı bir garantör olarak görülen İngiltere'nin yokluğunun küçük üyeler için bir tehdit olduğu düşüncesi, MDA'lı göçmenler tartışması ile tekrar gündem girmiştir.

Brexit Sonrası Güvenlik Kaygısı

Brexit, aynı zamanda AB'nin en fazla NATO yanlısı üyelerinden birinin de ayrılık kararı olmuştur. NATO Genel Sekreteri Jens Stoltenberg, Brexit'e rağmen İngiltere'nin, NATO'nun önemli müttefiklerinden biri olmaya devam edeceğini belirtmiş de olsa, bu gelişmenin Avrupa güvenlik sistemine gölge düşürdüğü ortadadır. Milli gelirinin yüzde ikisini savunmaya ayıran bir NATO ülkesi olarak İngiltere, bu yeni dönemde her ne kadar bir katılım çerçeve anlaşması vasıtasıyla AB Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası misyonlarına katılabilecek de olsa, yeni statüsü gereği planlama süreçlerine dâhil edilmeyecektir (Şahin ve Ceran, 2016). Bu durum ise, bir kere daha Almanya ve Fransa'nın gücünü artırmıştır. Çünkü bu ikisi AB çatısı altında sürekli bir askeri üs oluşturulması düşüncesini savunurken, İngiltere AB'nin bu alanda başat bir rol oynamaması gerektiği gerekçesiyle, buna karşı çıkmıştır.

Bu süreç bir kere daha Polonya'yı derinden etkilemiştir. Çünkü AB üyesi ülkeler içinde Rusya tehdidini üzerinde en fazla hisseden Varşova için Londra, geçmişte bu konuda önemli bir destek olmuştur. Polonya'nın geleneksel Rusya kaygısına Londra Yönetimi, Berlin ve Paris'ten daha hassas yaklaşmıştır. Yine Polonya'nın ifadesiyle, AB-Rusya ilişkilerinde pragmatist bir tutum ortaya koyan Almanya ve Fransa'ya karşı, bir denge unsuru olmuştur. Oysa İngiltere'nin üyelikten çıkış kararı, NATO güçlerinin doğuya kaydırılmasına karşı çıkan Almanya karşısında Polonya'yı yalnız bırakmıştır.

Brexit bu anlamda Polonya için, Rusya ile daha çok karşı karşıya gelmek ve AB üyesi ortaklarca (Almanya) Rusya ile iyi ilişkiler uğruna yalnız bırakılmak anlamına gelmiştir. Nitekim Polonya'ya göre Almanya, Ukrayna-Rusya çatışmasında Baltıklar ve Polonya'nın güvenlik kaygısına kayıtsız kalmış, hatta Almanya NATO'nun Doğu Avrupa'ya asker koşullandırmasını karşı çıkarak adeta Rusya uğruna Polonya endişelerini görmezden gelmiştir.³ Gerçekte ise İngiltere'nin yokluğu, AB çatısı altında sürekli bir askeri üs oluşturulması düşüncesine destek veren Almanya ve Fransa tezinin daha çok tartışılmasına imkân sağlamıştır. Nitekim Bratislava Zirvesinde, kıyı ve sınır güvenliğini sağlamak amaçlı acil müdahale gücüne sahip sürekli bir askeri birlik oluşturulması gündeme alınmıştır.⁴ Ancak AB'nin savunma konusunda daha etkin olması, Rusya'nın çok hoşuna gitmeyeceği gibi, bu gelişme Rusya

³ Ayrıntı için bakınız: (Hekimler, 2015: 291-298).

⁴ MDA ülkeleri de bu düşünceye destek vermişlerdir. Bratislava Zirvesi Gündemi için bakınız: (Europa, 2016b).

karşısında kendisini zaman zaman yalnız bırakılmış hisseden Varşova'nın endişelerinin daha da artmasına sebep olmuştur.

Bu nedenle Polonya, geçmişte savunduğu Adria-Baltık-Karadeniz Üçgeni arasında işbirliği oluşturulması düşüncesine Brexit sonrasında daha sık ifade eder olmuştur. Vişegrad ülkeleri ile diğer bölgesel aktörler (başta Ukrayna) arasında kurulacak daha geniş boyutlu bir işbirliği, hem geleneksel Rusya kaygısına karşı caydırıcı, hem de Vişegrad ülkelerinin Avrupa Güvenlik Politikasındaki yerini güçlendirecek bir araç olarak görülmüştür. Bu bağlamda Polonya'nın savunduğu Adria-Baltık-Karadeniz Üçgeni işbirliği ile söz konusu ülkeler NATO'nun Doğu gücü olabilecekken, Polonya ise bu dayanışmanın lideri olarak, Avrupa politikasında daha etkili ve söz sahibi olabilecektir (Mitrovits, 2016).

Bu anlamda, NATO-AB Deklarasyonunun yayınlandığı 8-9 Temmuz 2016 tarihli Varşova Zirvesi'nin önemi giderek daha fazla öne çıkmıştır. ABD eski Başkanı Barack Obama'nın da katıldığı, NATO'nun Temmuz 2016 Varşova Zirvesinde (Europa, 2016a) Polonya'nın sunduğu öneriler kısmen ya da tümünden destek görmüş, Varşova'nın Avrupa Savunma Sistemi içindeki önemini daha da artmıştır. Zirvede Polonya'nın ısrarla savunduğu, Rusya'nın kıta istikrarına yönelik temel tehdit olduğu görüşü kabul edilmiş, Polonya ve Baltıklara dört tabur yerleştirilmesine karar verilmiştir. Aynı Zirvede, Macaristan'ın önerisi dikkate alınarak, NATO'nun deniz sınırının da denetlenmesine karar verilmiştir. Bu her şeyden önce Avrupa'ya deniz yolu ile yasadışı mülteciler girişine yönelik bir tedbir olurken, Polonya'nın prestijini de artırmıştır.⁵ Bu şekilde Polonya hem güvenlik endişesine dikkat çekmek hem de Doğu Avrupa politikasında söz sahibi olabilmek yönündeki arzusunu bir şekilde gerçekleştirmek imkânı bulmuştur. Ancak bunun ötesinde, İngiltere'nin yer almadığı AB içinde, Almanya'nın kendi ulusal çıkarları uğruna bu ülkelerin var olan güvenlik kaygılarına daha da kayıtsız kalabileceğine dikkat çekerek, Vişegrad Grubunu daha sıkı bir işbirliğine gitmek yönünde motive etmiştir.

Avrupa Entegrasyonun Geleceği Kaygısı

Vişegrad ülkelerinin bir diğer kaygısı, adeta unutulmuş gözükten entegrasyon teorilerinin, bu yeni dönemde bazı üyeleri dışlayacak şekilde, yeniden gündeme gelmesi olmuştur. Onlara göre, AB içinde oluşabilecek bu tür bir ekonomik ve politik uçurum, Avrupa geleceğini tehdit edebileceği gibi, bu ülkelerin ulusal çıkarlarına da gölge düşürebilecek, dahası onları AB

⁵ Mitrovits'e göre bu gelişme Polonya'yı NATO'nun Doğu Avrupa'daki en önemli ortağı hatta Doğudaki Kalesi haline getirmiştir.

merkezinin dışına itebilecektir. Bu ise etkisi azalan bu üyelerin giderek daha fazla büyük üyelerin hegemonyasına girmesi anlamına gelecektir. Bu nedenle AB için bir takım entegrasyon çekirdekleri ya da esnek dayanışma/işbirliği modeli öneren yaklaşımlar, bu yeni dönemde Berlin'in aksine, Vişegrad ülkesi başkentlerde sıcak karşılanmamıştır.

Tartışmalar bize, Brexit sonrasında “tam entegrasyon” isteyen üyelerden oluşan bir çekirdek ve kısmi entegrasyondan yana olan üyeleri çekirdek dışına iten bir model oluşmakta olduğunu göstermektedir. Hatta ikinci grup üyeler için “light üyeler”⁶ benzetmesi yapılmıştır. Brüksel merkezli araştırma enstitüsü Başkanı Guntram Wolff'e göre, “Euro Alanı arasında bir çözülme olasılığı zayıftır. Bu tür bir çözülme Avrupa'yı çok daha ciddi bir ekonomik krize sokacağı gibi, bunun öncelikli faturası, ekonomisi zayıf güney ülkelerine sonra AB'nin tümüne yansımaktır” (Tauber, 2016). Yani krizlerin aşılması, Euro Alanının çözülmemesi ve sıkı işbirliğinin devam etmesine bağlıdır. Bu gerçek de Euro Alanının yeni bir entegrasyon modelinde neden çekirdeği oluşturduğunu daha iyi ortaya koymaktadır. Dönemin Alman ve Fransız Dışişleri Bakanları Frank Walter Steinmeier ve Jean Marc Ayrault'un ortaya attıkları, AB içindeki bazı üyelerin diğerlerine nazaran daha sıkı işbirliği içinde oldukları “Esnek Avrupa” düşüncesi de esasında bunu savunmaktadır (Tauber, 2016). Nitekim bugün MDA ülkelerinin, Almanya ve Fransa ile yaşadıkları kopukluk, başta mülteci politikasında işbirliğinden uzak tutumları, bu tür bir “Esnek Avrupa” düşüncesinin esasında pratikte var olduğunu göstermiştir. Berthold Rittberger'a göre, Schengen ve Euro Birliklerine üye olmayan üyeler ile esasında bu tür bir model uzun süredir AB içinde oluşmuştur (Rittberger, 2015). Rittberger, İsviçre ve Norveç'in AB üyesi olmadıkları halde ortak pazardan yararlandıkları, buna karşılık AB düzenlemelerini dikkate alıp, AB bütçesine katkı sağladıklarına dikkat çekmektedir. Bu şekilde de AB ve AB üyesi olmayan ülkeler arasında işbirliği üzerine kurulu esnek bir entegrasyon oluşabileceğini savunmaktadır (Rittberger: 2015). Thomas Schmitz'e göre; “Brexit ve beraberindeki süreç AB'nin yapısal olarak çöküşüne sebep olabilecektir. Bu ise Belçika, Almanya, Fransa, İtalya, Luxemburg ve

⁶ Söz konusu bu kavram Brexit sonrasında İngiltere ve onu örnek alıp AB tam üyeliğinden çıktığı halde AB ile, başta iç Pazar olmak üzere, ilişkilerini sürdürmekten yana olan ya da tam sorumluluk almaktan kaçınan üyeler için kullanmıştır. Nitekim bu kavram ilk defa Avrupa Ekonomik Alanı sözleşmesi ile gündeme gelmiş, Stefan Lorenzmeier, 14.05.1992 tarihli Avrupa Ekonomik Alanı Sözleşmesi ile AB üyesi olmayan ülkelere de bu statü gereği sözleşmenin getirdiği imkanlardan yararlanmak imkanı getirildiğine ve bunun bir tür light üyelik olduğuna işaret etmektedir. EFTA üyesi olup Avrupa Ekonomik Alanına dahil üye olmayan ancak buna rağmen altmışın üzerinde ikili sözleşme ile AB hukukuna tabi olan İsviçre buna örnek teşkil etmektedir. Ayrıntı için bakınız: (Lorenzmeier, 2017: 30).

Hollanda'ya yeni bir başlangıç için imkân sunmaktadır.” (McKenna, 2016). Schmitz'in sunduğu alternatifte, AB'nin sonu, yeni bir başlangıç için imkân sunmaktadır. Avrupa karşıtı Birleşik Krallık Bağımsızlık Partisi (UK Independence Party -UKİP) Başkanı Nigel Farage'a göre de, İngiltere'nin bu kararı pek çok üyeyi benzer tutum ortaya koymak konusunda teşvik edecek ve AB dağılacaktır (Tauber, 2016). Thomas Schmitz'e göre oluşturulacak yeni Birlik, daha basit ve şeffaf olarak, tek tek üyelerin reform sürecine engel olmayacağı şekilde yapılandırılmalıdır. AT'nin altı kurucu üyesi söz konusu çekirdeği oluşturacak olurlarsa, buna entegrasyon yanlısı diğer devletler de dahil olacaklar, bu şekilde daha işlevsel bir AB oluşturulabilecektir. Schmitz'e göre Brexit, AB'nin bu gerçeği görmesini sağladığı için, esasında bir şans olmuştur (McKenna, 2016). Dikkat çekici olan bu esnek dayanışma modellerinin hepsinin ortak noktası, EURO Alanı ülkelerini kapsamaması, Vişegrad ülkelerinin ise, kısmen ya da tümünden bu entegrasyon modelinde dışlanmalarıdır. Bu da Slovakya hariç Euro üyesi olmayan Vişegrad ülkelerinin endişelerini daha da artırmıştır. İngiltere'nin AB üyeliğinden çıkış kararı bu anlamda Vişegrad ülkeleri için daha büyük bir yalnızlığa itilmek olasılığı olarak algılanmıştır. Bu durumda da Euro Alanına dâhil olmayan Polonya-Macaristan-Çek Cumhuriyeti adeta Avrupa geleceği tartışmasında arka planda kalmak, olası bir ittifaka davet edilmemek tehdidi ile karşı karşıya kalmışlardır. Zira geçmişte kendisi de Euro üyesi olmayan İngiltere diğer güçlü üyeler karşısında bu ülkeler için önemli bir denge unsuru olmuş, kendisi gibi Euro Alanına dâhil olmayan ülkeleri AB mekanizmalarına dâhil eden en büyük güç olmuştur.

Polonya Liberal Parti Genel Başkanı Ryszard Petru'ya göre, AB üç vitesli bir Avrupa'ya doğru gitmektedir. Bunlardan ilki Euro Alanı ülkeleridir. İkincisi bu ülkeler ile sıkı bir işbirliği içinde olan Danimarka gibi gelişmiş ülkeler ve üçüncü olarak da bunların dışında, sınırda yer alan Polonya ve Macaristan gibi AB içinde etkisi dikkate alınmak istenmeyen üyelerdir (Kellermann, 2016). Brexit'i değerlendirmek amaçlı Berlin Zirvesine (Spiegel, 2016) MDA ülkelerinin davet edilmemesi, yalnızca AET kurucusu devletlerden oluşan çekirdeğin bir araya gelişi dışlanma endişesi yaşayan Vişegrad Grubunun bu endişesini artırmıştır. Bu nedenle başta Polonya olmak üzere, özellikle milliyetçi ve muhafazakâr kesim, İngiltere'nin yer almadığı AB'de olası bu tür dışlayıcı bir duruma önlemek için Almanya'ya karşı yeni bir denge oluşturulmasından yana olmuşlardır. Yine, Alman-Fransız-İtalyan üçlü Zirvesi, AB içinde ayrıcalıklı bir diyalog ortamının oluşmakta olduğuna işaret ederken (Lang, 2016), Vişegrad ülkeleri bunu bir tür dışlama/dışarıda tutma stratejisi olarak değerlendirmişlerdir. Brexit sonrasında, AB'nin lider ülkeleri konumuna yükselen Almanya ve Fransa'nın İtalya ile yakınlaşması, oluşmakta olan yeni

bir blokun habercisi olmuştur. Üç ülkenin İtalya'nın Ventotene kentinde bir araya gelişi, bu şekilde oluşmakta olan yeni bir üçlü ittifak ve Roma'nın tekrar güçlü AB üyeleri arasına kabulü olarak yorumlanmıştır. Ancak Bratislava Zirvesi öncesinde üç ülke liderinin bir araya geldiği Paris Zirvesi sonrasında yapılan basın bildirisinde Angela Merkel ve Fransoise Hollande aksine İtalyan Başbakanı Matteo Renzi'ye söz verilmemesi (Tauber, 2016), bu yakınlığa gölge düşürmüştür.⁷ Brexit sonrasında öne çıkan bir diğer dayanışma örneği ise, geçmişte Willy Brandt-Olof Palme-Bruno Kreisky arası kurulan “Sosyal Demokrat İttifakı” kendisine örnek alan, Mateo Renzi-Alexis Çipras-Christian Kern arasında kurulmak istenen “Kızıl Eksen” olmuştur. Fransa'yı da buna dahil etmek isteyen İtalya-Yunanistan-Avusturya üçlüsü, bu şekilde esasında Polonya'ya benzer şekilde Avrupa içindeki Almanya karşıtlığını kullanarak bir dayanışma modeli oluşturmak istemişlerdir. Nitekim bu ülkelerin Angela Merkel'in tasarruf (kemer sıkma) tedbirlerini bertaraf etmekten, hazineye tekrar daha fazla kaynak akıtılarak ekonominin yeniden işlerlik kazanmasından söz etmeleri, Almanya ve onun politikalarından bunalmış üyeleri bir şekilde yanına çekmek stratejisi olmuştur. Bu nedenle, Vişegrad Grubunca, Almanya'ya karşı, başta Bulgaristan, Romanya, Slovenya, Hırvatistan olmak üzere Doğu/Güneydoğu Avrupalı ülkeler ile girişilecek işbirliği daha çok gündeme getirilmiştir. Polonya bu şekilde ortak endişe ve kaygıları paylaşan AB ülkeleri yanına çekmek suretiyle, AB içindeki etkinliğini artırmak, Baltıklardan-Karadeniz-Akdeniz üçgeni işbirliği platformunu tekrar gündeme taşımak imkânı bulmuştur. Hatta Brexit sonrasında Polonya'nın dış politik etkinliğini artırdığını ileri süren Komersant Gazetesi, bunu Varşova'nın bölgesel güç olmak çabası olarak değerlendirmiştir. (Sputnik Deutschland, 2016)

Berlin Zirvesini izleyen günlerde Dışişleri Bakanı Witold Waszczykowski'nin Varşova'da organize ettiği Varşova Toplantısı, bu tepkilerin dışı vurumu olmuştur. Zira söz konusu toplantıya, Berlin Zirvesine⁸

⁷ Angela Merkel, mülteci politikası, tasarruf tedbirleri ve Brexit sonrası AB geleceğinin konuşulacağı Bratislava Zirvesine çok umut bağlanmıştır. Hatta Bratislava'da yeni bir Avrupa Ruhunun oluşacağından söz etmiştir. Oysa zirveyi başarısız bulan Matteo Renzi'ye göre Bratislava da Avrupa Ruhü değil Avrupa Hayaleti yeniden canlanmıştır. Matteo Renzi'ye göre, Brexit sonrasında Avrupa geleceğinin tartışılıp, çözüm geliştirileceğine çok umut bağlanan Bratislava Zirvesi Tuna Nehri üzerinde basit bir gemi tutunun ötesine geçememiştir Ayrıntı için bakınız: (Tauber, 2016).

⁸ 25.06.2016 tarihinde toplanan ve yalnızca AB'nin kurucu altı üyesi, Almanya, Fransa, İtalya, Luxemburg, Belçika Hollanda'nın bir araya geldiği Berlin Zirvesinde Brexit sonrası durum değerlendirilmiştir. Ancak toplantıya yalnızca altı kurucu üyenin davet edilmesi yeni bir AB çekirdeğinin oluştuğu şeklinde yorumlanmış buna başta 2004 Doğu Genişlemesi ile AB üyesi olan MDA ülkeleri tepki göstermiştir.

davet edilmeyen üyeler davet edilmiş, gündem Berlin toplantısının aynısı olmuştur. Polonya bu şekilde adeta kendisini dışlamak niyetinde olduğunu düşündüğü Berlin ve onun destekçilerine AB içinde kendilerinin de var olduğunu göstermek ve alternatif bir güç merkeze oluşturmak gayretine girmiştir. Aynı tarihlerde Polonya Parlamentosu Başkanı Marek Kuchinski'nin, Ukrayna'nın Truskawez kentinde, Vişegrad ülkeleri, Ukrayna ve Romanya'nın da dahil olduğu bölgesel kalkınma amaçlı parlamentolar arası bir toplantı düzenlemiştir. Başta Ukrayna-Polonya, Slovakya-Romanya olmak üzere, sınır güvenliği toplantının gündemini oluştururken (Kalnoky, 2016) açıkçası bu gelişme bir kere daha Polonya liderliğinde yeni bir güç merkezinin oluşmak iradesinde olduğuna işaret etmiştir. Angela Merkel, Brexit sonrası Avrupa geleceği için alternatif bloklama oluşumunu Avrupa geleceği için en büyük tehdit olduğunu ileri sürse de görüldüğü üzere bu süreç çoktandır başlamıştır. Hatta Vişegrad ülkeleri AB içinde dışlayıcı halkaların oluşumuna karşı çıkarken, esasında kendileri de buna bir şekilde hizmet etmektedirler. Üstelik Polonya bunu yaparken bölge ülkelerinin hassasiyeti, kaygılarını, Almanya başta olmak üzere güçlü üyelere yönelik hayal kırıklıklarını iyi okuyarak, Almanya karşıtlığını bir şekilde kendi bölgesel liderliği yönünde araç olarak kullanmaktadır.

Brexit Sonrası Avrupa Reform Sürecine Yönelik Tepkiler

AB'nin, yurttaşların beklentilerini karşılamaktan uzak olduğunu savunan Vişegrad ülkelerine göre Brexit, AB'nin tıkanmışlığını ve reform zamanının geldiğini göstermiştir. AB'nin bir çıkmaza girdiğini kabul eden Avrupa Parlamentosu eski Başkanı Martin Schulz'a göre bu tıkanmışlığın nedeni, Komisyon ya da zayıf Parlamento değil, Avrupa Konseyinde ortak noktada buluşmaktan uzak Hükümet Başkanlarıdır. Bu nedenle Schulz, AB Komisyonunun bir tür Avrupa Hükümetine dönüştürülmesi, Alman Federal Meclisi örnek alınarak Parlamentoda çoğunluğun Hükümet Başkanını seçip denetlemesini teklif etmiştir (Teevs, 2016). Schultz'a göre AB'nin karmaşık yapısı bu şekilde son bulacağı gibi, aynı zamanda güçler ayrılığı daha belirgin ve demokratik olarak uygulama bulacaktır. Berthold Rittberger'a göre Martin Schulz bu şekilde, AB için "Tam Parlamenter Sistem" talep ederken, şu an ki "Topal Parlamenter Sistemin" aksaklıklarını aşmaya çalışmaktadır. (Teevs, 2016). Yine Belçika eski Başbakanı Guy Verhofstad, Brexit sonrasında Avrupa'nın yeniden tasarlanması, bu maksatla bir Avrupa Konvansiyonu oluşturulması, sözleşmelerin reform edilmesi, AB'nin boş bir devletler birliğinden çıkarılması gerektiğini ileri sürmektedir. Bu şekilde İngiltere'nin karşı çıktığı, güvenlik, dış politika, iç ve bütçe politikalarında işbirliği yapılarak

derinlemesine bir entegrasyon gerçekleştirilebilecektir. Ancak Vişegrad ülkeleri derinlemesine bir entegrasyona taraf olmadıkları gibi, Brüksel'e yeni yetkiler verilmesi ve çoğunluk kararlarının artırılmasından da yana değildirler. Bunun yerine reformlar daha ziyade somut sonuçlara ve temel prensiplere odaklanmalıdır (Lang, 2016). Bu hali ile Vişegrad ülkeleri, reformların, AB iç pazarının rekabet gücünü artırılmasına ve AB'nin dört temel prensibinin iyi işlemesine hizmet etmesini savunmaktadırlar. Buna ek olarak da, "ulusal parlamentoların gücünün artırılması koşuluyla "daha çok Avrupa" talep etmektedirler.

AB'nin köklerine geri dönmesi gerektiğini savunan Polonya Başbakanı Beata Szydło'ya göre AB, artık kurumların değil yurttaşlarının çıkarlarını savunmak durumundadır (Anonim, 21.07.2016). Varşova, AB Reformları vasıtası ile Komisyon yetkilerini sınırlandırmaktan yana iken, buna benzer düşünceler⁹ ileri süren İngiltere'nin üyelikten çıkış kararı bu anlamda da önemli bir destekçinin kaybedilmesi anlamına gelmiştir. Polonya'da iktidarda olan Adalet ve Hukuk Partisi (PiS) göre Brexit sonrasında alınan sonuçlar, Avrupa elitinin Avrupa yurttaşlarından kopmuş ve Avrupa kurumlarının meşruiyetini yitmiş olduğunun bir göstergesidir. Bu nedenle Avrupa için gelecek, ancak ulus devletlerin dayanışması ve AB Komisyonu yetkilerinin mümkün olduğunca kısıtlanması ile mümkün olabilecektir. Hatta bu bağlamda PiS, Brexit'in asıl sorumlusu olarak gördüğü AB Komisyonunun istifasını dahi talep etmiştir.¹⁰ Yine Polonya Başbakanı Beata Szydło'ya göre, AB Komisyonun verdiği kararlarda son söz, Ulusal Parlamentolara ait olmalıdır (Winterbauer, 2016). Beata Szydło'ya göre AB Komisyonu, esasında Brexit'in ciddiyetinin bilincine varamamıştır. Bu nedenle daha güçlü bir Avrupa ancak kurumların değil yurttaşların çıkarlarını savunmaktan geçmektedir. Polonya'nın Brexit'e giden süreçten adeta AB Komisyonunu sorumlu tutan bu söylemine destek veren Macar Başbakan Viktor Orban'a göre, İngiltere'nin AB'den çıkış kararı, AB'nin küresel aktörlüğüne de gölge düşürmüştür. İngiltere'nin bu kararı

⁹ David Cameron'un AB kurumlarında Bürokrasisinin kaldırılması ve Ulusal Parlamentolara daha fazla yetki verilmesi yönündeki talebi, Polonya tarafından memnuniyetle karşılanmıştır. Bu düşünce özellikle Ulusalçı-Muhafazakar PiS Partisinin, Komisyonun Yetkilerini sınırlandırmak ve Ulusal Parlamentolara daha fazla yetki vermek suretiyle AB üyesi ülkelerin etkinliğini artırma çabasına yönelik bir destek olarak görülmüştür.

¹⁰ PiS ve özellikle Jaroslaw Kaczynski'nin bu tepkisinin ardında kişisel ve iç politik nedenler olduğu da açıktır. Polonya eski Başbakanı Donald Tusk'un, Kaczynski'nim istifası etmesini talep ettiği AB Komisyonu Başkanı oluşu bile burada esasında iç politik bir hesaplaşma olduğunu ortaya koymaktadır. Polonya'da Ulusalçı/Muhafazakar kesime göre Donald Tusk görevi sırasında AB Komisyonu Başkanlığı kabul etmek suretiyle kişisel kariyeri uğruna Varşova'nın Ulusal çıkarlarını gözden çıkartmıştır.

tümüyle AB Komisyonunun suçu olmuş ve Avrupa mülteci krizinde AB Komisyonunca izlenen yanlış politika da sürecin bu şekilde sonuçlanmasına temel olmuştur.¹¹ Çek Devlet Başkanı Milos Zeman, ülkesinin AB üyeliğinde kalmasından yana olsa da, bugün Çek Cumhuriyetinde Avrupa karşıtı düşüncenin temsilcisi olan eski Devlet Başkanı Vaclav Klaus, Brexit'in Avrupa geleceği için atılmış doğru adım olduğu görüşündedir. Vaclav Klaus'a göre İngiltere, geçmişte Avrupa'yı iki kere, önce Napolyon, sonra Hitler canavarından korumuştur. Günümüzde İngiltere, Brexit vasıtası ile Avrupa'yı üçüncü kere, bu defa da AB Komisyonu denen Brüksel'deki hantal canavara karşı korumuştur (Jarzyk, 2016). Açıkçası Çek Cumhuriyeti, giderek taraf bulan bu görüşle, AB reformu ve komisyonun yetkilerinin kısıtlanması gerektiği, bunun Avrupa geleceği için zorunlu olduğunu ileri süren Polonya'ya yaklaşmıştır. AB geleceği için karar alma sürecinde Konseyin ağırlığının artırılması gerektiğini savunan Çek lider, Brexit sonrası yeni dönemde Vişegrad ülkelerinin ulusal parlamentoların öne çıkarılması iradesini de ortaya koymaktadır. Aynı şekilde AB'nin işlevselliği artırılacak şekilde reform edilmesi ve gereksiz bürokrasinin aşılması da ileri sürülen talepler arasında olmuştur (Gotev, 2016).

Temmuz 2016'da Varşova'da gerçekleşen Visegrad Zirvesi¹², bu nedenle AB'nin Bratislava Zirvesi öncesinde bir müzakere aracı olarak hizmet etmiştir. Vişegrad ülkeleri bu bağlamda, ulusal parlamentoların AB içindeki konumunun güçlendirilmesi gerektiği savına dikkat çekebilmişlerdir. Bu görüşe göre, yeni dönemde 27'ler Avrupa'sı aralarındaki dayanışmayı güçlendirmek istiyorsa, bunun yolu ulusal parlamentoların etkinliğinin artırılmasından geçmektedir. Brexit öncesinde bir araya gelen Vişegrad Grubu yayınladıkları ortak bildiriye, "Karşılıklı Güvene Dayanan AB" taraftarı olduklarını beyan etmiş, bunun için AB yurttaşlarının beklenti ve isteklerinin daha yoğun olarak dikkate alınmasını talep etmişlerdir (Gotev, 2016). Söz konusu bildiriye, AB kurumlarının etkin olarak görev yapması kadar, AB yurttaşları arasında yeniden güven inşasının

¹¹ Victor Orban Hükümeti mültecilerin AB üyeler arasında eşit olarak dağılımını öngören kararını reddetmiş ve bu konuda Ekim 2016 tarihinde referanduma gitmiştir. Macaristan ve Slovakya aynı şekilde AB Komisyonunca oy çokluğu ile alınan mülteci kotası kararına Avrupa Mahkemesinde itiraz etmişlerdir. Ayrıntı için bakınız: (Zeit Online, 2015).

¹² Bu maksatla, Temmuz 2016 yılında Varşova'da gerçekleşen Vişegrad ülkeleri Hükümet Başkanları zirvesinde AB üyelerinin birbirine daha çok yaklaştıracak ve işbirliğini artıracak bir reform olarak iç pazarın derinleştirilmesini talep etmişlerdir. AB içinde uyumun daha dinamik hale getirilmesi, özellikle mülteci ve mülteci meselesi gibi önemli krizlerin aşılmasında bu işbirliği etkili olabilecektir. Bu ise ulusal kamuoyu nezdinde AB'nin itibarını artıracak, en azından olası yeni mülteci kotaları ve AB dış sınırlarının güvenliğinin sağlanması konusundaki işbirliğini teşvik edecektir. (Lang, 2016).

Avrupa geleceği için bir zorunluluk olduğu ileri sürülmüştür. Bu güven inşası da, daha sıkı bir işbirliği ve ulusal parlamentoların daha fazla söz sahibi olması ile mümkün olabilecektir (Gotev, 2016).

Gelişmeler, özellikle de son dönemde kabul edilen yasal düzenlemeler, Polonya ve Macaristan'ın bir ulusallaşma eğilimi içinde olduklarını ortaya koymuştur. Polonya ve Macaristan'daki popülist ve muhafazakâr hükümetler, yetkilerin ulusal düzleme geri dönmesi gerektiğini ileri sürmekte, zaman zaman AB karşıtlığına varan şekilde, AB'nin yeniden yapılanması gerektiğini de savunmaktadırlar. Özellikle Polonya'da PİS Partisi, Avrupa Komisyonunun daha yoğun olarak ulusal hükümetler tarafından temsil edilmesini talep etmektedir. Bu arada Varşova'nın bu yöndeki taleplerinde özellikle Polonya'nın medya özgürlüğünü ve Anayasa Mahkemesi yetkilerini sınırlandıran son yasal düzenlemelere AB Komisyonunun verdiği tepki etkili olmuştur.¹³ Aynı şekilde Macaristan'da Başbakan Viktor Orban ve Macar Yurttaş Birliği Partisi (FİDESZ) başta mülteci krizi gibi konularda ulusal hükümetlerin yetkilerini kaybetmemeleri gerektiği konusunda ısrar etmektedir. Viktor Orban'a göre bu tür konular, söz hakkının tek başına Brüksel'e verilmeyecek kadar hassastır ve yetkinin tek başına AB'ye bırakılması ulusal çıkarlara zarar verebilecektir. Alman Siyaset Bilimci Gesine Schwan'a göre, Euro krizi sırasında Yunanistan'a dayatılan tasarruf önlemleri vasıtası ile pratikte ulusal parlamentonun yetkileri sınırlandırılmıştır (Decker, 2017). Almanya'nın buradaki tutumu, kendisini dayatmacı bir aktör olarak gören ve ulusal parlamentolara daha fazla yetki verilmesi suretiyle AB ve güçlü üyelerin dayatmalarını bertaraf edebileceklerini savunan Vişegrad Grubunun görüşüne temel oluşturmuştur. Vişegrad ülkelerinin AB'nin yerellik (subsidiarite) ilkesine sadık olduklarını savunan Varşova Doğu Avrupa Araştırmaları Merkezi uzmanı Mateusz Gniazdowski'ye göre, "Yerinde alınabilecek kararlar, Brüksel'in tercihine göre şekillenmemelidir. AB reformu da entegrasyonun her alanda derinleştirilmesini değil, yurttaşların AB elitleri ile kopan bağının güçlendirilmesini hedef almalıdır (Kellerman, 2016). Açıkçası bu görüş, ulusal parlamentoların göz ardı edilmemesi ve AB içinde etkisinin artırılması gerektiğini savunan, Vişegrad ülkelerinin görüşünü özetlemektedir. Bu şekilde de, AB içinde "yeniden ulusallaşma" düşüncesine ivme kazandırılmaktadır. Bu gerçek de, ulusal parlamentoların ağırlığını artırmaktan yana olan Vişegrad ülkelerinin, ne Martin Schulz'un savunduğu Avrupa Hükümeti, ne de Verhofstad'ın yeniden gündeme getirdiği Avrupa Birleşik Devletleri

¹³ AB Komisyonunun bu maksatla Venedik Komisyonunu devreye sokmak ve yapıcı önlemler getirmek konusunda ısrar etmiştir. Ayrıntı için bakınız: (Decker, 2017).

düşüncesine, sıcak bakmadığı, bu düşüncenin onların ulusal çıkarları ile çatıştığını ortaya koymaktadır.

Vişegrad Ülkeleri'nin Almanya Algısı

Çalışma boyunca ifade edildiği gibi, Vişegrad ülkelerinde ortak kanı, Brexit ile Almanya'nın AB içindeki etkisinin bir kere daha güçlendiğidir. Özellikle Polonya'ya göre, Almanya'nın hareket kabiliyeti artmış, Alman-Fransız dayanışması da Berlin'in önünü açmıştır. Bu şekilde de AB içi dayatmacı tutum önündeki en önemli engel ortadan kalkmıştır. Bu bağlamda Vişegrad Grubu içinde, "Almanya kaygısı, AB üyesi olmayan diğer Doğu Avrupa ülkelerini de içine alacak şekilde geniş bir düzleme taşınmalıdır", görüşü giderek daha çok taraf bulmuştur. Diğer bir ifade ile, Brexit sonrasında artan Vişegrad diyalogunda, Almanya'ya karşı var olmak güdüsünün de etkili olduğunu görmekteyiz.

AB'nin Doğu Avrupa genişlemesi sürecinin en büyük destekçisi Almanya, Vişegrad ülkelerine yönelik en büyük hayal kırıklığını, mülteci meselesinde yaşamıştır. Söz konusu ülkeler, Berlin Yönetiminin savunduğu mültecilerin Avrupa içine eşit olarak dağıtılması, bir mülteci kotası oluşturulması düşüncesine karşı çıkmış, Bulgaristan ve Makedonya sınırlarının kapatılması suretiyle, Yunanistan'ı Schengen sınırları dışında tutmak girişiminde bulunmuşlardır. Yine Almanya'nın savunduğu, mülteci politikasına Türkiye'nin dâhil edilmesi, AB-Türkiye Eylem Planının hayata geçirilmesi düşüncesine Vişegrad ülkelerinin muhalif tavrı, Berlin'in hayal kırıklığını katlamıştır. Buna ek olarak, aynı ülkeler Bratislava Zirvesinde, Esnek Dayanışma (Flexible Solidarite)¹⁴ fikrini ortaya atmışlardır. Daha az mülteci kabul eden AB üyesi ülkelerin, sınır güvenliği konusunda daha fazla destek verebileceklerini savunarak, esasında üzerlerine düşen yükü hafifletmek gayretine girişmişlerdir. Bu şekilde de uzun vadeli, kalıcı ve uzlaşma yanlısı bir mülteci politikası izleyen Berlin Yönetimi ile, kısa vadeli ve ulusalcı bir tutum içindeki Vişegrad ülkeleri bir kere daha karşı karşıya gelmiştir. Almanya meseleye uluslararası sorumlulukları çerçevesinde ve Avrupa Entegrasyonu temellerine sadık kalarak rasyonalist bir tutumla yaklaşmakta iken, diğer taraf ise vatandaşların refahını öne çıkararak daha realist bir tutum ortaya koymuştur. Bu karşı karşıya geliş,

¹⁴ Polonya, Macaristan, Çek ve Slovak Cumhuriyetlerinin ortaya attıkları bu kavram, üye ülkelere mülteci meselesinde, şayet çeşitli şekillerde bir katkı sağlamak zorunda olacaklarsa bunu kendi tecrübeleri çerçevesinde sınırlı şekilde ortaya koymak imkanı vermektedir. Başka bir ifade ile mülteci kotasına karşı çıkan ülkeler, kendi topraklarına mülteci kabul etmeksizin, dışarıdan dolaylı destek vererek üzerlerine düşen sorumluluğu yerine getireceklerdir. Ayrıntı için bakınız: (Kuczkiewicz, 2016).

etkisi daha AB mali krizi sırasında hissedilen bir gerçeği daha da gün yüzüne çıkartmıştır. O da, AB içinde yeterli işbirliği ve dayanışmanın var olmadığıdır. Hedley Bull, devletlerin askeri ve siyasi işbirliği kadar, kültürel ve ekonomik işbirliğine gitmelerinin de uluslararası düzenin varlığı için gerekli olduğuna işaret etmektedir (Bull,1977). Oysa Mülteci politikası ile gün yüzüne çıkan ancak çok önce başlayan bu kırılma Vişegrad ülkelerinin daha güç merkezli ve çatışmacı bir tutum ile işbirliğinden uzaklaşmışlardır. Özellikle Polonya Irak Savaşı sırasında ABD yanlısı bir tutum ortaya koyarak Yeni Avrupa'yı (New Europe) temsil ettiklerini göstermiş, AB oylama sistemine yenilik getiren çifte çoğunluk sistemine uzun süre mesafeli durdukları gibi, AB İklim Politikasında da Almanya ile paralel bir tutum ortaya koymamışlardır. Karl Olaf Lang'a göre buradaki tepkili tutum bir tür özgürleşme, kendini vesayetten kurtarma çabasıdır (Lang, 2016). Yani MDA'nın, Doğu Genişlemesinin avukatı konumundaki Almanya ile ilişkisini farklı bir boyuta taşımak, Almanya'ya rağmen, kendi ulusal çıkarlarının var olduğunu göstermek girişimidir. Almanya ise, o güne dek destek verdiği MDA ülkelerinin mülteci politikasında kendisi ile yeterli dayanışma içinde olmadığını görebilmiştir. Oysa Vişegrad ülkeleri, enerji politikasında, Rusya politikasında olduğu gibi, bu defa da mülteci politikasında Berlin Yönetiminin komşularına danışmayarak hayal kırıklığı yarattığını ve önceki baskın rolünü sürdürdüğünü ileri sürmüşlerdir. Dahası Almanya bu şekilde bölgede etkinliğini artırarak yeniden bir hegemonya yaratmak çabası içindeki aktör olarak algılanmıştır.

Dikkat çekici olan, PİS'in son reformlarında olduğu gibi, Almanya ile ilişkiler her gerildiğinde Polonya'nın II. Dünya Savaşı tazminat taleplerini dile getirmesidir. Polonya bu şekilde adeta bir şekilde Almanya'yı kendi işine karışmamak üzere haddini bilmeye davet etmektedir. Buna ek olarak Macaristan'a göre Almanya, artan etkinliğini, ulusalcı eğilimli hükümetleri baskı altında tutmak, AB'ye yönelik eleştirileri bertaraf etmek için kullanmaktadır. Bu şekilde de AB içinde yükselen, ancak Almanya'nın kendi çıkarları ile çatışan, yeniden ulusallaşma (re-nationalism) eğiliminin önüne geçmeye çalışmaktadır. Oysa Almanya bu eleştirileri, AB üyesi demokratik devlet kimliği gereği uluslararası norm, kurum ve kurallar çerçevesinde yapmaktadır. Macaristan'da yayınlanan muhafazakâr eğilimli "Hetı Valasz" dergisi siyasi haberler şefi Balint Ablonczy'ye göre, AB'nin içinde bulunduğu yapının reform edilmekten uzak oluşu, tek tek ulus devletlere ulus aşırı yetkilerin geri verilmesi konusundaki isteksizlik, Almanya'ya bu imkânı vermiştir (Kalnoky, 2016). Ablonczy'nin bu görüşü de, Budapeşte Yönetiminin bu yöndeki tezini özetlemektedir. Vişegrad ülkelerine göre Berlin, Avrupa içi işbirliğini yalnızca kendi belirlediği ve kendi ulusal çıkarlarına hizmet eden

konular ile sınırlı görmektedir. Bu nedenle de Vişegrad ülkeleri mülteci politikası ya da diğer alanlarda kendilerine ne AB, ne de Almanya tarafından bazı şeylerin dayatılmasını istememektedirler. Onun yerine dayanışma ve işbirliği geliştirilecekse, bu kendi iradeleri ile gerçekleşmelidir. Yine Vişegrad ülkelerine göre artık AB Komisyonu ve Almanya, mülteci politikasının yalnızca mültecilerin kabulünden ibaret olmadığı, sınır güvenliğinin de buna dâhil olduğunu kabul etmek durumundadırlar (Lang, 2016). Açıkçası bu görüşler de, yukarıda yer verilen “Esnek Dayanışma” kavramına ilişkin tartışmanın ardında yatan temel kaygıları bir kere daha ortaya koymuştur.

Brexit aynı zamanda, AB Parlamentosu içindeki Polonya-İngiltere dayanışması için de bir endişe nedeni olmuştur. PİS, İngiliz Muhafazakar Parti ile, Avrupa Muhafazakar ve Reformcular Fraksiyonunda (EKR) yer almakta, bu şekilde Varşova-Londra dayanışması, Avrupa Parlamentosu çatısı altında bir tür “muhafazakar dayanışmasına” dönüşmüştür. Hatta 2015 seçimlerinde, ezici bir çoğunluk elde eden, AB karşıtı PİS’in ilk kararlarından biri, İngiltere’yi “Yeni Stratejik Ortak” ilan etmek olmuştur. Bu gelişme, Polonya’nın (dahası PİS ve Kaczynsky) İngiltere’yi Almanya’ya karşı nasıl bir denge unsuru olarak gördüğünü ortaya koyan göstergelerden biri olmuştur. Aynı şekilde Polonya’nın Brexit sonrasında yeniden Fransa ile yakın teması geçişi, bu şekilde başta mülteci meselesi olmak üzere Almanya’nın artan etkisini kırmak çabasının başka bir örneğidir. Bu maksatla Bratislava Zirvesi öncesinde Fransa’nın desteğini arayan Varşova Yönetimi, Weimar Üçgeni işbirliğini yeniden canlandırmak suretiyle Almanya’ya karşı dengeleyici bir aktör devreye sokmak istemiştir.¹⁵ Açıkçası bu girişim, aynı zamanda olası bir Alman-Fransa dayanışmasına seyirci kalmak istemeyen, Polonya’nın Avrupa politikasında etkisini artırmak çabası olarak da okunabilir. Üstelik Weimar Üçgeni çatısı altında oluşacak üçlü bir işbirliği de buna meşruiyet katabilecektir. Nitekim Polonya’da ulusalcı söylemin temsilcisi Jaroslaw Kaczynski, AB’nin bir Alman-Fransız platformuna dönüşmesine karşı çıkmakta, reformlar vasıtası ile AB’nin yeniden yapılandırılması gerektiğini savunmaktadır. Oysa burada asıl amaç, AB üyesi küçük devletlerin pasifize edildiği olası bir Alman-Fransız Devletler Birliği düşüncesi engellemek, Almanya’nın AB içindeki baskın rolünü kırmaktır. Yine Polonya Dışişleri Bakanı Witold Waszczykowski’ye göre

¹⁵ Polonya Dışişleri Bakanı Witold Waszczykowski, Brexit sonrasında Fransız ve Alman meslektaşlarına üçlü müzakereleri AB Dışişleri Bakanları ve Konsey Toplantıları öncesinde düzenli olarak gerçekleştirmek teklifinde bulunmuştur. Söz konusu bu işbirliğini, insani yardımdan, kalkınma projelerine dek genişletme çağrısı Weimar Üçgenini canlandırmak girişimi olsa da esasında Berlin karşısında olası yalnızlığı bertaraf etmek çabasıdır.

Almanya, Avrupa Politikasında her zaman egoistçe davranmış, bu gerçek de AB üyesi ülkeleri kendi hedeflerine odaklanmak durumunda bırakmıştır (Dassen, 2016). Geçmişte Rusya-Almanya Projesi olan Baltık Boru Hattı bu egoizmin en tipik göstergesi iken, Baltık Boru Hattı ekonomik olduğu kadar politik sonuçları ile de Avrupa içi dayanışmaya zarar vermiştir. Aynı şekilde Almanya'nın NATO güçlerinin Doğu Avrupa'ya koşullandırılması düşüncesine muhalefet edişi de yine bu egoist politikanın başka bir göstergesi olmuştur. Onlara göre, Angela Merkel, mülteci politikası ve burada diğer üyeleri görmezden gelen tavrı ile bu egoist politikayı sürdürmektedir. Yani Almanya, ulusal çıkarları uğruna, Vişegrad ülkeleri gibi küçük üyelere yönelik tehditleri görmezden gelerek, daha büyük bir kargaşa senaryosuna sebep vermiştir. Bu nedenle Polonya Devlet Başkanı Andrzej Duda'ya göre, "AB'nin sorunlarından biri de, birbirinin dengi ulus ve devletlerarası dayanışma eksikliğidir. Çünkü bu, AB içinde güçlü üyelerin kendi çıkarlarını gerçekleştirmek uğruna diğer üyeleri görmezden gelmeleri, hatta onların çıkarlarını yok saymalarına sebep olmuştur. Bu ise AB içinde bir zenginler-fakirler, büyükler-küçükler bloklaşmasına temel oluşturmuştur" (EURACTIV, 2016). Yine Çek Dışişleri eski Bakanı Karl Schwarzenberg'e göre, Almanya ve AB Komisyonun mülteci politikasının bir dayatmaya dönüşü, Avrupa geleceğini tehdit etmektedir. Bu ise AB içinde tek ses olmayı engelleyip, yeni bloklaşmalar oluşmasına neden olmaktadır. Son dönem adeta bir dayatmaya dönüşen mülteci politikasının aynı zamanda Lizbon Sözleşmesi ruhuna da aykırı olduğunu savunan Karl Schwarzenberg'e göre bu ve diğer meselelerin çözümü, ancak yeni bir diyalog ve iletişim kültürünün geliştirilmesi ile mümkündür (Georgi, 2016). Açıkçası yer verilen bu görüşler, Almanya önemli bir ortak da olsa, Vişegrad ülkeleri nezdinde hala kendi ulusal çıkarlarını gerçekleştirmeyi öncelikli gören dayatmacı bir güç olarak görüldüğünü ortaya koymaktadır.

Oysa Angela Merkel, mülteci krizi ve Brexit sonrasında AB içinde alt gruplar oluşmasını bir şekilde Vişegrad ülkelerinin tutumuna bağlamış, bunu eleştirmiştir. Vişegrad ülkelerinin savunduğuna aksine Almanya, Avrupa politikasında güç politikasına dönmek niyetinde de değildir. Onun yerine kendi ulusal çıkarlarını gerçekleştirmek kaygısı içindedir. Bu bağlamda Doğu Avrupalı komşuları ile olan ilişkileri de kendi Avrupa politikasının çerçevesi içinde gerçekleştirmektedir. Kırımın, Rusya tarafından ilhak edilişi sonrasında Almanya'nın Rusya'ya, tepki verşi, Angela Merkel'in Almanya'ya Avrupa barışının sürekliliği konusunda yeni bir rol biçtiğinin göstergesi olarak okunmuştur (Mangasarian ve Techau, 2017). Almanya'nın, gecikmeli de olsa, bu tepkisinin ardında yatan temel neden uluslararası hukukun ihlal edilmişinin ötesinde, Avrupa barışının tehdit altında oluşu olmuştur. Denilebilir ki

Almanya'nın Rusya politikasındaki bu dönüşüm iki temele dayanmıştır. Bunlardan ilki, Putin'in tüm yalanlamalarına rağmen Kırım'da görülen yeşil üniformalıların esasında işgalci Rus askerleri olduğunun ortaya çıkışıdır. İkincisi ise Malezya Havayollarına ait uçağın 17.07.2014 tarihinde düşürülmesidir (Mangasarian ve Techau, 2017). Angela Merkel bu gelişmeleri, birinci olarak, Avrupa barış düzenine yönelik birer tehdit olarak değerlendirmiş, Rusya'nın bu şekilde Avrupa sınırını tek başına revize edecek hiçbir girişiminin kabul edilemez olduğunu savunmuştur. İkinci olarak, ekonomik sonuçları ve kayıplar pahasına, AB, ABD ve bölge ülkelerinin, Rusya'ya yönelik önlemlerine tam destek verdiklerini açıklamıştır.

Almanya'nın bu yeni tutumunda ne kadar kararlı olduğunun göstergesi ise Angela Merkel'in, Federal Mecliste yaptığı konuşmada, Almanya'nın bu tutumunun her türlü bedelini ödemeye hazır olduğunu ifade edişi olmuştur. (Bundestag, 2014) Merkel burada Rusya kadar Almanya ekonomik çevrelerine önemli bir mesaj verirken, 2017 Münih Güvenlik Konferansında bu tutumunu yenilemiş, Avrupa Barış düzeninin II. Dünya Savaşı sonrası toprak bütünlüğü prensibine dayandığını hatırlatmıştır. (Bundesregierung, 2017) Üçüncü olarak ise Almanya, Ukrayna krizi ile birlikte savunma politikasındaki geleneksel tutumunu yumuşatmıştır. Nitekim Almanya, Ukrayna krizi sonrasında Baltık hava ve deniz sahasının denetimi maksadıyla oluşturulan birliklere kuvvet gönderen ilk NATO ülkesi olmuştur. Aynı şekilde Almanya, 2014 NATO Zirvesinde oluşturulması kararlaştırılan Acil Eylem Planına (Readiness Action Plan-RAP) destek veren ilk ülkeler arasında olmuştur. Bu şekilde de NATO'nun Doğu Avrupa'da daha etkin olarak varlık göstermesine onay vermiştir. RAP, her ne kadar bölgede güçlerin sürekli koşullanmasını ön görmese de, Rusya tehdidi yaşayan bölge ülkelerine, NATO Sözleşmesinin 5. Maddesi kapsamında güvence sağlamaktadır. Aynı şekilde Almanya, 2017 yılına dek Litvanya'da koşullanmış çok uluslu NATO Savaş Grubunun (Battle Group) komutanlığını üstlenmiştir. Estonya, Letonya ve Polonya'da koşullanmış olan üç ülke olan İngiltere, Kanada ve ABD iken Almanya, NATO'nun doğu kanadında bu derece önemli bir görevi üstlenmiş tek kıta ülkesi olmuştur. Aynı şekilde Almanya, Normandiya Forumunda, Moskova, Kiev ve Paris ile bir araya gelerek, Ukrayna krizinin güç merkezli politikalar ile değil, diplomatik müzakereler çerçevesinde çözülmesi için de önemli çaba sarf etmiştir.

Bu ve benzeri gelişmeler başta Vişegrad ülkeleri ve Baltıklar olmak üzere, Rusya tehdidini hisseden bölge ülkelerine, bölge barışına dair hassasiyetini ortaya koyan bir garanti niteliğindedir. Bunun ötesinde ise, Almanya'nın

Vişegrad ülkelerinin ileri sürdüğü gibi ulusal çıkarları uğruna Avrupa barışını görmezden gelmediği, aksine uzun vadeli çıkarları kısa vadeli çıkarlara tercih ettiğinin de göstergesidirler.

Sonuç

Brexit, AB üyesi bir ülkenin üyelikten ayrılma kararının ötesinde AB içi işbirliği ve dayanışmanın geleceğini de tartışmaya açmıştır. Bu nedenle Brexit, AB için sonun başlangıcı olmasa da, Avrupa entegrasyonun geleceği ve AB içi dengeleri derinden etkilemiştir. Nitekim son dönemde gündeme gelen, “Euro Alanı içinde ve dışında olanlar”, “büyük-küçük üye” şeklinde artan uçurum ve küçük üyelerin büyüklerin dayatması ile karşı karşıya kaldıkları endişesi, AB içi dayanışmaya gölge düşürmüştür. Mülteci krizi ve Brexit ile netleşen bu kırılmayı, kesin bir AB karşıtlığı ve bir kopuş olarak okumak yanlış olacaktır. Onun yerine Macaristan, Polonya ve onlara destek veren ülkeler, AB desteğini kaybetmeden ve onların dayatmalarına boyun eğmeden kendi aşlarını pişirmek arzusundadırlar.

İngiltere'nin AB'den çıkış kararı, Vişegrad ülkelerinin uluslararası işbirliğindeki yükünü ve sorumluluğunu da artırırken, yeni risk alanlarının oluşumunu da beraberinde getirmiştir. Vişegrad Grubu ülkeleri uzun vadede çok fazla izole olabilir ve bu durumda AB çekirdeği içinde yer almak hayalini kurarken, birden çekirdeğin çok dışında kalabilirler. Daha yoğun bir entegrasyon içinde yer almak, daha fazla sorumluluk üstlenmek demek olacağı için, Vişegrad ülkeleri Brexit sonrası dönemde esasında zor bir ikilem ile de karşı karşıya kalmışlardır. Bu da AB içinde yeni bir paradigma değişikliğinin, her şeyden önce de daha sıkı bir dayanışma ve işbirliği zemini oluşturmanın zorunlu olduğunu ortaya koymuştur.

Dış politika ister ulusal ister Avrupa düzleminde yapılıyor olsun, yer aldığı çevrenin ekonomik, siyasal ve kültürel anlamda şekillenmesine katkı sağlamak görevini taşımaktadır. Bu süreçte aktörler arasında oluşabilecek çıkar çatışması ise bu görevi daha karmaşık bir hale getirebilecektir. O nedenle bu tür zamanlarda dış politika inşasında etkili olan aktör devletin diğer aktörlere kendi ulusal çıkarlarının ötesinde daha çok avantaj sağlayan bir politika sunmak durumundadır. Asıl önemlisi de politikanın aktörü olan taraflara bu avantajlara ancak bu politikayla uyumlu işbirliği sergilemeleri durumunda ulaşabileceklerini hissettirilmelidir (Jäger ve Piepenschneider, 2013). Vişegrad ülkelerinin yaşadığı endişe ve beklentilerin neredeyse tamamında Almanya'nın merkezi bir yer işgal ediyor olması ise, Almanya'ya bu ülkelerin beklentilerini daha iyi okumak durumunda bırakmaktadır. Almanya da bu anlamda MDA

ülkelerine de bu tür bir tutum ile yaklaşmak kendisi ile gerçekleştirilecek işbirliğinin onların ulusal çıkarları ile çatışmadığı göstermek durumundadır. Çünkü yukarıda yer verdiğimiz gelişmeler asıl sorunun Brexit sonrasında AB içi denge kadar Avrupa içi işbirliğinin de sorgulandığını göstermiştir.

Bu nedenle Almanya, Brexit sonrasında oluşacak gruplaşmaların zamanla ne tür dinamiklere sebep olduğunu iyi tespit etmek zorundadır. Bu bağlamda da Vişegrad Grubu ülkelerini daha yoğun olarak çok tarafı işbirliğine dâhil edecek öneriler sunmalıdır. Weimar Üçgeninin canlandırılması, Almanya'nın öncelikleri arasında yer almalıdır. Aynı şekilde Vişegrad müzakerelerinde daha çok yer alarak bir tür Vişegrad Grubu+ Bir (Vişegrad + Almanya) modeli oluşturulabilir. Nitekim, Brexit sonrasında gerçekleşen Vişegrad + Almanya-Fransa Dışişleri Bakanları Zirvesi olumlu yankılanmış, bunun sürdürülmesi ise AB içi işbirliğine önemli katkı sağlayabilecektir.

Berlin buna ek olarak AB üyesi devletler kadar yurttaşlarının beklentilerine daha fazla hassasiyet göstermek durumundadır. Bu durumda AB'nin lider üyesi olan Almanya, AB yurttaşlarının beklentilerine cevap veren reform sürecine destek vermek durumundadır. Çünkü ancak bu şekilde AB kurumları ve yurttaşları arasında sarsılan güven yeniden inşa edilip, yurttaşlar beklentileri olan politik yetkilerin kendilerine sağlandığına ikna olabilirler. Bu da yalnızca ulusal parlamentolara daha çok yetki talep eden üyelerin isteklerine dikkate almakla değil, bunun ötesinde yerel yönetimler ile işbirliğinin artırılması ile de mümkün olacaktır. Örneğin bu maksatla mültecilerin yoğun olduğu bölgelerde yerel yönetimler ile daha sıkı bir işbirliğine gidilebilir. Mültecilerin uyumu ve toplum ile karşılıklı işbirliği amaçlı fon oluşturulması konusunda yerel yönetimlere destek verilebilir. Bu, mülteci krizi ile oluşan mülteci karşıtı söylem ve onun beslediği popülist yaklaşımların aşılmasına katkı sağlayacağı gibi, AB karşıtlığı ve popülizmin aşılmasına hizmet edecektir.

Almanya bu şekilde büyük ve etkili bir üye devlet olarak, AB'den ayrılma sürecini yönetmenin yanında, Fransa ve Hollanda gibi kurucu ülkelerde yükselişe geçen popülist eğilimlerin ele alınması, bunların diğer küçük üyelere sıçraması ve AB üyeliğinden ayrılma eğiliminin domino etkisi yaratmasının önüne geçmiş olur. Bu şekilde de yakın ilişki içinde olduğu Vişegrad ülkelerinin hassasiyetlerini daha iyi okuyan, güç politikasına geri dönmek istemeyen bir aktör olarak AB içi işbirliği ve dayanışmanın gelişmesine katkı sağlamış olacaktır.

Çalışma boyunca yer verdiğimiz gelişmeler ve Berlin Yönetiminin burada ortaya koyduğu tutum Almanya'nın dayatmacı bir güç olarak hareket

etmediğini de göstermiştir. Berlin Yönetimi onun yerine Brexit sonrasında oluşan tabloyu Avrupa entegrasyonu bağlamında bir bütün olarak ele almakta, asıl onun siyasi sonuÇları üzerinde yođunlaŐmaktadır.

Aynı Şekilde Almanya kısa vadeli ulusal çıkarları gereği bölge ülkelerinin çıkarlarını görmezden gelmek niyetinde de değildir. Aksine Almanya, kısa vadeli değil, uzun vadeli hedeflerle yola çıkan, bir aktör güdüsü ile hareket etmektedir. Almanya İngiltere’de bulunan AB kökenli göçmenler meselesinde Vişegrad lkelerinin beklentilerini karşılamaktan uzak olmuştur. Benzer Şekilde Avrupa Reform tartıŐmalarında da ulusal parlamentoları ne çıkartmak bu Şekilde yeniden ulusallaşma hareketine destek veren Vişegrad ülkelerinden farklı bir tutum ortaya koymuştur. Çünkü burada öncelikli gördüğü, Avrupa Entegrasyon hareketinin sürekliliği olmuştur. Buna rağmen Ukrayna krizi sonrasında geleneksel Rusya politikasını gözden geçirecek kadar Avrupa barışını ve toprak bütünlüğünü öncelikli olarak grmŐtur. Bu hali ile de Vişegrad lkelerinin ileri sürdüğün gibi onların güvenlik kaygısına ilgisiz yaklaŐmamıŐtır. Üstelik Angela Merkel i politikadaki tüm muhaliflere rağmen bu tutumunda yumuŐmamıŐtır. Hükümet ortağı Horst Seehofer, Rusya ile iyi iliŐkilerin sürdürülmesi ve Rusya’nın dıŐlanmaması gerektiğini savunurken, SPD’li Őansölye Yardımcısı ve dönemin Ekonomi Bakanı Sigmar Gabriel ile Dışişleri Bakanı Frank Walter Steinmeier, önlemlerin yumuŐatılmasında ısrar etmişlerdir. Oysa Angela Merkel, Almanya’nın kısa vadeli ulusal çıkarlarını feda etmek pahasına, daha kapsamlı olarak Avrupa çıkarlarına sahip çıkmıştır.

Bu hali ile de dayatmacı bir gçten ziyade herkesi kapsayan vizyonu doğrultusunda diğerlerinin en iyi Şekilde yaŐaması için alıŐan Hizmetkr Lider (Servant Leader) güdüsü ile hareket etmektedir. Kısacası, Almanya ortaya koyduğu tutum ile, Christian Hacke’nin ifade ettiği gibi Almanya’nın ulusal çıkarları ile Avrupa çıkarlarının i içe geçtiğini göstermektedir. Üstelik bu i ie geçiş, Almanya’nın kendisine uygun gördüğü Avrupa Entegrasyonun sürekliliğini sağlamak sorumlulđunun gereği olmuştur.

Kaynakça:

- Bull, H. (1977) *Anarchiall Society: A study of Order in World Politics*, (Mcmillan Press: Basingtoke), ss. 50-51.
- Bundesregierung (2017) "Rede von Bundeskanzlerin Angela Merkel zur 53. Münchner Sicherheits Konferenz am 18.02.2017", <<https://www.bundesregierung.de/Content/DE/Rede/2017/02/2017-02-18-rede-bk-merkel-muesiko.html>>, (12 Ağustos 2017).
- Bundestag (2014) "Kanzlerin Merkel droht Russland mit Sanktionen", 13.04.2014, <https://www.bundestag.de/dokumente/textarchiv/2014/49865952_kw11_de_regierungserklaerung_ukraine/216288>, (12 Ağustos 2017).
- Dassen, M. (2016) "Polen kritisiert Deutschen Egoismus", <<https://www.compact-online.de/brueller-der-woche-polen-kritisiert-deutschen-egoismus/>>, (12 Ağustos 2017).
- Decker, M. (2017) "Gesine Schwan: Demokratie ist in Polen stärker bedroht als in den USA", Mitteldeutsche Zeitung, 2 Şubat, <<http://www.mz-web.de/politik/gesine-schwan--demokratie-ist-in-polen-staerker-bedroht-als-in-den-usa--25692256>>, (12 Şubat 2017).
- Der Standart (2016) "Visegrad Staaten drohen mit Veto gegen Brexit Vereinbarung", 17 Eylül, <<http://derstandard.at/2000044543339/Visegrad-Staatendrohen-mit-Veto-gegen-Brexit-Vereinbarung>>, (11 Ekim 2016).
- Deutschland Funk (2016) "EU nach Brexit Referendum: Visegrad staaaten dringen auf EU Reform", 21 Temmuz, <http://www.deutschlandfunk.de/europaeische-union-nach-brexit-referendum-visegrad-staaten.1818.de.html?dram:article_id=360791>, (26 Aralık 2016).
- EURACTIV (2016) "Polens Präsident fordert mehr Solidarität mit Ost-Europa", 25 Nisan, <<http://www.euractiv.de/section/eu-innenpolitik/news/polens-praesident-fordert-mehr-solidaritaet-mit-ost-europa/>>, (25 Aralık 2016).
- EURACTIV (2016) "Visegrad-Staaten fordern mehr Mitspracherecht für Nationale Parlamente in EU", 22 Temmuz, <<https://www.euractiv.de/section/eu-innenpolitik/news/visegrad-staaten-fordern-mehr-mitspracherecht-fuer-nationale-parlamente-in-eu/>>, (12 Kasım 2016).

- Europa (2016a) “NATO Gipfel treffen in Warschau, Polen, 08-09.07.2016”, <<http://www.consilium.europa.eu/de/meetings/international-summit/2016/07/08-09/>>, (20 Aralık 2016).
- Europa (2016b) “Erklärung von Bratislava und Bratislava Fahrplan”, *Pressemitteilungen und Erklärungen*, <<http://www.consilium.europa.eu/de/press/press-releases/2016/09/16-bratislava-declaration-and-roadmap>>, (13 Şubat 2017).
- Fuksiewicz A. ve Lada, A. (2017) “Wann sind zwei plus zwei nicht vier? Die Visegrád-Gruppe und die Zukunft Europas”, <<http://www.bpb.de/internationales/europa/polen/251734/analyse-wann-sind-zwei-plus-zwei-nicht-vier-die-visegrad-gruppe-und-die-zukunft-europas?rl=0.87326389421715>>, (13 Ağustos 2017).
- Gotev, G (2016) “Visegrad Gruppe fordert ein Europa des Vertrauens”, EURAKTIV News.
- Grabitz, M. (2016) “Was der Brexit für uns bedeutet”, 24 Haziran, <<http://www.tagesspiegel.de/politik/europa-ohne-grossbritannien-was-der-brexite-fuer-uns-bedeutet/13754186.html>>, (28 Aralık 2016).
- Grotzki, R. (2016) “Die Visegrad Staaten und die Europäische Union”, *Welttrends*, (117): 22-28.
- Hacke, C. (1996) “Nationales Interesse als Handlungsmaxime für die Außenpolitik Deutschlands”, Karl Kaiser und Joachim Krause (ed.), *Deutschlands neue Außenpolitik* (München: Oldebourg Verlag), ss. 3–13.
- Hagedus, I. (2016) “Ungarn zwischen Demokratie und Diktatur”, *Welt Trends*, (117): 34-38.
- Hekimler, O. (2015) “Avrupa Entegrasyonu Bağlamında Almanya'nın Yeni Doğu Politikası”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Hezsova, Z. (2016) “Tschechien: Kein Land für Migranten”, *Welt Trends*, (117): 28-33.
- Jäger T, Piepenschneider M. (2013) “Integration und GegenmachtbildungDie Europäische Union Russland und die künftige gestalt Europas”, Wilfried von Bredow ve Thomas Thomas (ed.) *Regionale Grossmächte Internationale Beziehungen zwischen Globalisierung und Zersplitterung*, (Wiesbaden: Springer Verlag), ss. 69-89.

- Jäger T. ve Dylla D. (2008) "Deutschland und Polen", Thomas Jäger (ed.) *Die Europäische und Internationale Politik*, (Wiesbaden: Spinger Verlag), ss.57-79.
- Jarzyk H., Ozsvath S., Lange P. (2016) "Die Visegrad Gruppe: Bremsklotz der Europäischen Flüchtlingspolitik", <http://www.deutschlandfunk.de/die-visegrad-gruppe-bremsklotz-der-europaeischen.724.de.html?dram:article_id=364088>, (20 Kasım 2016).
- Kanoky B. (2016) "Warum der Brexit für Osteuropa ein Pyrrus Sieg ist", *Die Welt*, 27 Haziran, <<http://www.mdr.de/heute-im-osten/brexit-reaktionen-osteuropa-100.html>>, (25 Aralık 2016).
- Kellermann F. (2016) "Visegrad Gruppe will mehr Einfluss auf EU Politik", 21 Temmuz, *Deutschlandfunk*, <http://www.deutschlandfunk.de/warschau-treffen-visegrad-gruppe-will-mehr-einfluss-auf-eu.795.de.html?dram:article_id=360720>, (25 Aralık 2016).
- Kopka, M. (2016) "Polens sorgen nach dem Brexit", E-Paper, Heinrich Böll Stiftung, 21 Haziran, <<https://www.boell.de/de/2016/07/21/polnische-reaktionen-auf-das-brexit-votum>>, (25 Kasım 2016).
- Kuczkiewicz, J. (2016) "Flexible Solidarität statt Flüchtlingsquote?", <<https://www.eurotopics.net/de/166428/flexible-solidaritaet-statt-fluechtlingsquote>>.
- Lang K. O. (2016) "Die Visegrad Staaten und der Brexit", *SWP Aktuell*, (53): 2-6.
- Lang, K.O. (2016) "Eine art Emanzipation von Deutschland", 16 Şubat, <http://www.deutschlandfunk.de/visegrad-staaten-eine-art-emanzipation-von-deutschland.694.de.html?dram:article_id=345703>, (21 Aralık 2016).
- Lippert B and Ondarza N. (2016) "Eine Europäische Spezial Relationship", *SWP Aktuell*, (74): 8.
- Lorenzmeier, S. (2017) *Europa recht-Schnell erfasst*, (Augsburg: Springer Verlag).
- Magone J. M. (2017) "One Step Back, Two Steps Forward. Restructuring The Schengen- Area And The European Neighbourhood Policy in A Turbulent World", *Paper to be presented at the General Conference of the European Consortium for Political Research (ECPR)*, Charles University, Prague.

- Malova D. (2016) “Die Slowakei, die Flüchtlingskrise und die Visegrád-Gruppe”, *Welt Trends*, (117): 38-43.
- Mangasarian L. and Techau J. (2017) *Führungsmacht Deutschland Strategie ohne Angst und Anmaßung*, (München: DtV Verlagsgesellschaft).
- Marquardt J.P. (2016) “London fordert neue regeln für EU Zuwanderer-EU Mitglied nur unter Bedingungen”, <<https://www.tagesschau.de/ausland/cameron-137.html>>, (12 Kasım 2016).
- Maul, H. (2006) “Nationale Interessen! Aber was sind sie? Eine Diskussion über die Orientierungsgrundlagen Deutscher Außenpolitik mehr als überfällig”, *Internationae Politik*, (10): 62-76.
- McKenna A. (2016) “Der Brexit ist eine Chance für alle Menschen in der EU, nicht nur die Briten”, *Internationales*, 50(3): 2-4.
- Mitrovits, M. (2016) “Die Visegrad Staaten auf dem Scheideweg”, *Treffpunkt Europa*, <<http://www.treffpunkteuropa.de/die-visegrad-staaten-auf-dem-scheideweg>>, (12 Kasım 2016).
- Nas Ç., Akses S., Ataç E., Ceran, A., Şahin Y., Çapaoglu S., İleri Ç., Servantie D. (2016) “Britanya Referandumu ve Sonrası: AB Entegrasyon Sürecinin Geleceği ve Türkiye”, İKV, İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, Yayın No: 284, Temmuz/2016, İstanbul.
- Neuhaus C., Warnecke T., Grabitz M. (2016) “Europa ohne Großbritannien-Was Brexit für uns bedeutet” 24 Haziran, <<http://www.tagesspiegel.de/politik/europa-ohne-grossbritannien-was-der-brexiteit-fuer-uns-bedeutet/13754186.html>>, (27 Aralık 2016).
- Ondarza, N. ve Lippert, B. (2016) “Der Brexit als Neuland”, *SWP-Aktuell*, (42): 2-8.
- Ondarza, von N. (2017) “Der harte Brexit als Chance für die EU”, *SWP Aktuell*, (53): 2-4.
- Özalp, G. (2016) “Almanya gücünü artıracak”, *Hürriyet*, (27 Ekim 2016).
- Polish-Online (2017) “Arbeitslosigkeit in Polen” <<http://www.polish-online.com/polen/wirtschaft/arbeitslosigkeit.php>>, (11 Ağustos 2017).
- Risse, T. (2004) “Kontinuität durch Wandel: Eine “neue” deutsche Außenpolitik?”, *Aus Politik und Zeitgeschichte*, (B11): 24-31.

- Rittberger, B., Thomas W. (2015) "Parlamentarismus nach der Krise: Die Vertiefung parlamentarischer Asymmetrie in der reformierten Wirtschafts- und Währungsunion", *Politische Vierteljahresschrift*, 3 (56): 430-456.
- Schubert C. (2016) "Möglicher Brexit-Ein Brücke für Cameron", *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, 20.01.2016, <<http://www.faz.net/aktuell/wirtschaft/wirtschaftspolitik/brexit-sozialeleistungen-fuer-eu-auslaender-strittig-14023406.html>>, (01 Aralık 2016).
- Schwan, G. (2016) "Polen ist nur ein Symptom - Deutschlands Dominanz in der EU trägt zu Renationalisierung bei", *Internationale Politik und Gesellschaft*, 50(2): 8-16.
- Spiegel (2016) "EU Gipfel berat über Brexit: Jetzt mal konkret bitte", <http://www.spiegel.de/politik/ausland/eu-gipfel-zum-brexit-jetzt-mal-konkret-bitte-kommentar-a-1100150.html> (25 Ocak 2016).
- Sputnik Deutschland (2016) "Der Brexit gibt den Polen eine Chance - Warschau will positionen in der EU stärken", 26.06.2016, <https://de.sputniknews.com/zeitungen/20160627310925503-brexit-polen-chance/>, (25 Aralık 2016).
- Sputnik News (2016) "Der Brexit gibt den Polen eine. Chance. Warschau will position in EU Stärken", 27. Haziran, <<https://de.sputniknews.com/zeitungen/20160627310925503-brexit-polen-chance/>>, (26 Aralık 2016).
- Sputnik News (2016) "Polen beschwert sich über mangelhafte Gleichberechtigung in der EU", 24. Mayıs, Sputnik News, <<https://de.sputniknews.com/politik/20160524310091959-polen-duda-mangelhafte-gleichberechtigung-eu>>, (25 Aralık 2016).
- Şahin Y. ve Ceran A. (2016) "Brexit ve Sonrası: AB ve Birleşik Krallık İçin Gelecek Senaryoları", İKV Değerlendirme Notu, İKV, 187, Temmuz-2016, s.6.
- Tauber A., Schiltz C., Zschäplitz H. (2016) "Vier Szenarien für die Zukunft der EU", *Die Welt*, 26.06.2016, <<https://www.welt.de/politik/ausland/article156565651/Vier-Szenarien-fuer-die-Zukunft-der-EU.html>>, (28 Aralık 2016).
- Tauber, A. (2016) "Die verzweifelten Merkel Attacken des Mateo Renzi", *Die Welt*, 19.09.2016, <<https://www.welt.de/politik/ausland/article158248384/>>

Die-verzweifelten-Merkel-Attacken-des-Matteo-Renzi.html>, (11 Aralık 2016).

Teevs, C. (2016) “Schulz Plan nach Brexit: Deshalb bekommt die EU keine Regierung”, Spiegel Online, 4 Temmuz, <<http://www.spiegel.de/politik/ausland/martin-schulz-plan-nach-brexit-warum-die-eu-keine-regierung-bekommt-a-1101241.html>>, (25 Şubat 2017).

Tiefenbacher, B. (2017) “Es gibt sie, die migrationsfreundliche Zivilgesellschaft in den Visegrádländern-Hören wir ihr zu!” Politik für Europa–Newsletter, 3. Mart, <<http://www.fes.de/de/politik-fuer-europa-2017-plus/detailseite-startseite/es-gibt-sie-die-migrationsfreundliche-zivilgesellschaft-in-den-visegradlaendern-hoeren-wir-ihr-zu/>>, (06 Şubat 2017).

Vancura, G. (2016) “Brexit: Wie weiter-Fragen und Antworten zum Entscheid vom 23.Juni 2016”, *Forum Ost West*, 8(3): 2-6.

Wendt, A. (2012) *Uluslararası Siyasetin Sosyal Teorisi*, (İstanbul: Küre Yayınları), ss.225-232.

Zeit Online (2015) “Ungarn reicht klage gegen EU Flüchtlings quote ein”, 03.12.2015, <http://www.zeit.de/politik/ausland/2015-12/europaeischer-gerichtshof-ungarn-klage-fluechtlingsquote>, (12 Kasım 2016).

Zeit Online (2016) “Polen wirft Deutschland Egoismus vor”, Die Zeit, 26.Ağustos, <<http://www.zeit.de/politik/ausland/2016-08/visegrad-polen-aussenminister-angela-merkel-besuch-egoismus>>, (25 Aralık 2016).